



---

# Individualitetens Kybernetik

— *Om identitetens skyggeside  
&  
den mytologiske virkelighed*

Stian Lassø Lybech

19. november 2010

Копи

# Titelblad

**Titel:** Individualitetens Kybernetik  
*Om identitetens skyggeside  
Og den mytologiske virkelighed*

**Forfatter:** Stian Lassé Lybech  
studienr 20053514

**Vejleder:** Svend Brinkmann

**Studieretning:** Psykologi, 10. semester

**Sted:** Aalborg Universitet, Institut for Kommunikation,  
Krogstræde 3, 9220 Aalborg Øst

**Afleveret:** 19. november 2010

**Omfang:** 174108 tegn  
72.5 normalsider

Копи

# Indhold

<b>1 Indledning</b>	<b>5</b>
Opgaven forude . . . . .	7
Problemformulering . . . . .	8
Emergens, økonomi & thermodynamik . . . . .	8
Læsevejledning . . . . .	12
Afgrænsning . . . . .	13
<b>I Udgangspunktet i kybernetik og systemteori</b>	<b>15</b>
<b>2 De grundlæggende elementer</b>	<b>17</b>
De to verdener . . . . .	18
En verden til forskel . . . . .	19
Levende kredsløb . . . . .	20
De logiske niveauer . . . . .	21
Læringshierarkiet . . . . .	22
Budskaber fra analog til digital . . . . .	23
Åndlige processer . . . . .	25
Stokastiske processer . . . . .	25
Hierarkiet af navne . . . . .	26
<b>3 De menneskelige elementer</b>	<b>29</b>
Double-bind . . . . .	29
Læring III . . . . .	30
Redundans og mønster . . . . .	31
Jeg . . . . .	33
Afhængighed . . . . .	35
Med evigheden for øje . . . . .	36

<b>II Individets Skyggeside</b>	<b>39</b>
<b>4 Det levende ord</b>	<b>41</b>
Myternes økologiske niche . . . . .	42
Myternes væsen . . . . .	44
Parallelle virkeligheder . . . . .	46
Parallelle udgaver af mig . . . . .	47
Overstimuleringsmedier . . . . .	49
Epistemologi & epistemologi . . . . .	51
<b>5 Myten om individet</b>	<b>55</b>
Materialismens mytologi . . . . .	56
Den centrale skikkelse . . . . .	58
Den personlige myte . . . . .	60
Identitet som afhængighed . . . . .	63
Mindstekrav for dysfunktioner . . . . .	67
Desensivering . . . . .	67
Supernormal stimuli . . . . .	68
Nådesløse idealer . . . . .	69
<b>III Gør det nogen forskel?</b>	<b>75</b>
<b>6 En berusende virkelighed</b>	<b>77</b>
Symptom . . . . .	78
Niveauer af dysfunktioner . . . . .	79
Komplimentær & symmetrisk . . . . .	81
Boolean netværk . . . . .	82
Depression som afgrænsning . . . . .	83
Kvantitative idealer . . . . .	84
Individualitetens teleologi . . . . .	86
<b>7 Og hvad så?</b>	<b>89</b>

<b>IV Bilag</b>	<b>93</b>
<b>A Litteraturliste</b>	<b>95</b>
<b>B Pensumlitteratur</b>	<b>101</b>
<b>C Abstract</b>	<b>105</b>

KOPI

Копи



---

## Indledning

*“It has always been the prime function of mythology and rite to supply the symbols that carry the human spirit forward, in counteraction to those other constant human fantasies that tend to tie it back. In fact, it may well be that the very high incidence of neuroticism among ourselves follows from the decline among us of such effective spiritual aid.”*

—JOSEPH CAMPBELL (1949, s. 11)

*“It is only those who know neither an inner call nor an outer doctrine whose plight truly is desperate; that is to say, most of us today, in this labyrinth without and within the heart.” (Ibid., s. 23)*

**S**ÅLEDES SKREV mytologen Joseph Campbell i 1949 om Vestens folk. Og skønt vi ikke længere taler om neuroticisme, men istedet om bl.a. depression, angst og stress, så er beskrivelsen kun endnu mere rammende i dag end for 60 år siden, ifølge statistikkerne (Baldursson, 2009, s. 282ff, s. 296ff).<sup>1</sup> Igennem sin komparative analyse af alverdens folkeslags mytologier fremhæver Campell gentagende gange myternes vejledende og livs-anvisende egenskaber, der hjælper hvert menneske med at modnes til

---

<sup>1</sup>Ifølge en rapport fra Sundhedsstyrelsen (2010) har fx stress, depression og angst mfl. nærmest karakter af folkesygdomme. I det følgende vil jeg under eet henvise til disse som ‘de normalpsykologiske dysfunktioner’. Dysfunktionalitetsbegrebet er et forsøg på at overskride adskillelsen mellem normalitet og patologi: En given funktion findes aldrig i et vakuum, men er altid kontekstualiseret i et miljø, og det er dette samspils art, der betinger betegnelsen ‘dysfunktionalitet’ (Baldursson, 2009, s. 298ff).

---

at indtage sin rette plads i et samfunds indre orden. Uden myterne til at vejlede os er vi rodløse, fortabte, ude af stand til at modnes, er den uudtalte antagelse. 40 år efter Campbell bemærker en anden forfatter således:

“[...] Americans and Europeans live in a demythologized world; many of us no longer believe in an orderly universe, governed by a just God. In the midst of this *existential nothingness*, we are challenged to create our own meanings, discover our own truths, and fashion the personal myths that will sanctify our lives.”

(McAdams, 1993, s. 34, *mf.*<sup>2</sup>)

Er dette en medvirkende årsag til fx den epidemiske stigning af depressionstilfælde, og den tilsvarende stigning i brugen af psykofarmaka? Trods vores velstand jagter vi fortsat rastløst den flygtig lykke som en luftspejling. Under de højstemte ord er her en væsentlig pointe: Hvis vores rastløshed og eksistentielle elende skyldes myternes fald, *hvorfor* har vi så stadig vanskeligere ved at udfylde det tomrum, de har efterladt, med vores egne ‘personlige myter’ som McAdams anbefaler? Hvad *er* myter i det hele taget, og hvorfor har de så stor betydning for os? Kan vi i sandhed siges at være myteløse, eller har vores mytologiske skikkelser blot antaget en form, der gør dem ugenkendelige som sådanne for os?

“[It] is part of human nature [...] to become that which we pretend—to take the shape and character our culture imposes upon us. The myths in which our lives are embedded acquire credibility as they become part of us. Such myths become unquestionable and are built deep into character, often below awareness, so that they are essentially religious, matters of faith.”

(Bateson & Bateson, 1987, s. 182, *mf.*)

Bateson giver her lidt indirekte en definition: ‘Myterne’ er det, der giver form til vores liv; det er forestillingerne om, hvad mennesker ‘er’, som bliver ‘virkelige’ og troværdige, når de bliver en del af os. Et myteløst folk ville derfor være formløst, uden struktur. Den form, myterne giver, indbygges i hvert menneskes måde at forstå sig selv i forhold til resten af verden på; hvad Bateson har kaldt deres *epistemologi*. Men der er en modsigelse i dette citat, i forhold til det foregående: Hvor McAdams mener, vi i dag skaber vores egen *personlige* myte til at strukturere vores liv, antyder Bateson netop, at selv Vestens myteløse folk stadig modtager deres livsstruktur

---

<sup>2</sup>Jeg bruger forkortelsen *mf.* for ‘min fremhævnings’.

fra kulturen, der derfor stadig må rumme en form for ‘mytologi’. Så hvad er den mytologi, der efterlader os rastløse, i eksistentiel tomhed “*in this labyrinth without and within the heart*”?

## Opgaven forude...

En af de logiske implikationer ved McAdams’ synspunkt er, at de normalpsykologiske dysfunktioner er et udtryk for ringe forfatterevner hos den enkelte; at han blot er en middelmådig mytemager. Hvert enkelt menneske har derfor det fulde ansvar for sin egen lykke, og implicit heri ligger også et krav om, at vi *skal* være lykkelige—hele tiden.<sup>3</sup> McAdams’ synspunkt synes at være en variant af AAs bud: “*Fake it till you make it,*” men jeg er ikke overbevist om, at de normalpsykologiske dysfunktioner kan (eller bør) afhjælpes ved blot at hjælpe befolkningen med at digte nye og bedre livshistorier (således som den narrative tilgang kan kritiseres for at gøre, jf. fx White, 2006). ‘Historien skrives af de sejrende’<sup>4</sup> siges det, men for mange lader det til, at deres egen historie har besejret dem istedet.

Tilsvarende har også den kognitive tilgang som underlæggende præmis, at fx ‘depression’ er noget, der befinder sig i klientens hoved, i form af ‘depressiogene skemata’ og lignende tingsliggørelser. Begge eksempler bygger på en forestilling om, at ‘klienten’ kan adskilles fra ‘miljøet’. Der er allerede skrevet meget og meget om de normalpsykologiske dysfunktioners udbredelse og behandling, men som både den kognitive og den narrative tilgang tager de udgangspunkt i en forældet Epistemologi. Jeg ønsker istedet at undersøge dem ved hjælp af et begrebssæt, som er præcist og internt konsistent, og som har et andet Epistemologisk udgangspunkt end opdelingen *res cogitans—res extensa*. Derfor har jeg istedet valgt mit udgangspunkt i Gregory Batesons tænkning, hvilket leder frem til det, jeg har valgt som hovedspørgsmål for opgaven:

<sup>3</sup>Et ekko af WHO’s definition på sundhed: *Health is a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.* (fra <http://www.who.int/about/definition/en/print.html>). Samme definition er udgangspunktet for Sundhedsstyrelsens undersøgelse af *Mental sundhed blandt voksne danskere* (2010). Med sådan en definition sygeliggør man alle former for fysisk eller mentalt ubehag og sætter lighedstegn mellem ‘sundhed’ og et absolut, hedonistisk ideal om lykke, som nok de færreste kan efterleve.

<sup>4</sup>Citatet henføres til Churchill, men om det er korrekt kan jeg ikke afgøre.

---

## Problemformulering

*Hvad kan en kybernetisk tilgang til en undersøgelse af de tilgængelige myter bidrage til forståelsen af de 'normalpsykologiske dysfunktioner'?*

Dette har jeg opdelt i nogle overskuelige underærinder:

- At opbygge et begrebssæt ud fra Gregory Batesons værk som redskab til at kunne beskrive mennesker som kybernetiske kredsløb af kommunikation.
- At undersøge sammenhængen mellem, hvad vi 'er' og de tilgængelige myter.
- At give et bud på disses betydning for, hvordan vi kan forstå de normalpsykologiske dysfunktioner på en måde, der ikke placerer dem i enten mennesket eller omgivelserne.

## Emergens, økonomi & thermodynamik

Jeg har ovenfor allerede antydnet, at min opgave tager udgangspunkt i en form for holisme, der vægter betydningen af forholdet *mellem* elementer som en betingende faktor. Det er *forholdet*, der betinger sine elementer. Uden en celle, der kan aflæse DNA-strengen, gør genet ingen forskel. Bateson (1979) kaldte det "*the pattern which connects*" (s. 7ff); eksistensen af formelle relationer, der består trods kvantitative forandringer, og gentager sig regelmæssigt. Før jeg går videre, vil det være på sin plads med en uddybning af, nøjagtigt hvad jeg forstår ved 'holistisk' og hvordan det forholder sig til den mekanistiske materialisme, som er Batesons antitese. Min læser må derfor bære over med mig, når jeg her omtaler begreber, der først vil blive introduceret senere, og i øvrigt anvender eksempler, der måske ligger uden for den 'almindelige' psykologi.<sup>5</sup>

Økonomen Eric Beinhocker (2006) beskriver, hvad han selv ser som et paradigmeskifte inden for økonomisk teori: Fra den neoklassiske økonomiske teori til det, han betegner 'complexity economics'. Kort gengivet er grundlaget for den neoklassiske økonomi franskmanden Léon Walras' forsøg på at

---

<sup>5</sup>En af Batesons pointer var, at 'sind' og 'natur' tilhører den samme ontologiske klasse; begge er iboende 'the pattern which connects' og ethvert studie af 'sind' vil derfor uværgeligt komme til at inddrage andre felter.

gøre økonomiske forudsigelser til en eksakt, matematisk videnskab (han udgav sit hovedværk i 1872). I kølvandet på Newtons revolutionerende beregninger opstod en forestilling om, at matematikkens sprog kunne beskrive alle forhold i naturen. For at opnå nøjagtighed og forudsigelighed importerede Walras beregninger fra fysikken, der tillod ham at beskrive økonomien som et ekvilibriumssystem, der altid vil finde hvile i een bestemt tilstand, svarende til een bestemt pris for hver vare (ekvilibrium; 'The law of one price'). Modellen behandler rigiditet som var det fysikkens energi-koncept, der jf. Thermodynamikkens I Lov aldrig hverken skabes eller ødelægges, men istedet kun omsættes og derved fordeler sig jævnt i systemet, til det opnår stasis (ekvilibrium). Denne udjævnings- og fordelingsproces er entropi, der altid øges i thermodynamiske, lukkede systemer (jf. Thermodynamikkens II Lov).<sup>6</sup> Walras overførte ekvilibriumsberegningerne for at opnå forudsigelighed og præcision, men ifølge Beinhocker (2006) fejlklassificerede han derved uforvarende økonomien som et lukket system, der derfor er statisk og ikke selvorganiserende. Tilsvarende rejser Bateson (1972) en lignende kritik af de samlede adfærdsvidenskabers forsøg på at slå bro over kløften til fysikken:

“The description of any event examined by a physicist or chemist was to be founded upon budgets of mass and energy, and this rule gave a particular kind of rigor to the whole of thought in the hard sciences.

The early pioneers of behavioral science not unnaturally began their survey of behavior by desiring a similar base to guide their speculations. [...] It was tempting to relate 'energy' to already existing metaphors such as 'strength' of emotions or character or 'vigor.' Or to think of 'energy' as somehow the opposite of 'fatigue' or 'apathy.' ”

(s. xxix)<sup>7</sup>

Brugen af ekvilibrium-modellen i den neoklassiske økonomi er blot en variant af det generelle problem, Bateson kritiserer: “*The conservative laws for energy and matter [the Laws of Thermodynamics] concern substance rather than form. But mental process, ideas, communication, organization, differentiation, pattern, and so on, are matters of form, rather*

<sup>6</sup>At systemet er lukket vil her sige, at massen er konstant (og energi er masse x hastighed<sup>2</sup>). Universet er derfor et lukket system. Modsat er fx kroppen et åbent system, der modtager energi fra stofskifte. Liv modstår entropi ved at øge entropi i omgivelserne, jf. fodnote 7 & 8 i kapitel 2.

<sup>7</sup>Bateson nævner selv Freud og hans libido-konstrukt som et eksempel.

---

*than substance.*” (s. xxxii). Descartes’ dualisme opdelt alt i to forskellige *substanser*, hvoraf kun *res extensa* var observerbar og (tilsyneladende) underkastet fysikkens lovmæssigheder. Essensen i Batesons kritik er, at denne opdeling tvang de spirende adfærdsvidenskaber til enten at være materialister eller opgive ethvert forsøg på at opnå den form for nøjagtighed og videnskabelig klarhed, som Newton gav fysikken:

“As *mechanists* or materialists try to see it, there is nothing to explain that cannot be covered by lineal sequences of cause and effect. There shall be no information, no humor, no logical types, no abstractions, no beauty, or ugliness, no grief or joy. And so on. This is the superstition that man is a machine of some kind.”

(Bateson & Bateson, 1987, s. 51)

“The materialist superstition is the belief (not usually stated) that *quantity* (a purely material notion) *can determine pattern*. [...] [This belief] is surprisingly pervasive and influential. It is, of course, a basic premise in contemporary economics and therefore one of the factors which determines international chaos as well as ecological disaster.” (*Ibid.*, s. 59)

Batesons pointe er her, at *pattern*—mønster, struktur, organisering—er en determinerende faktor, og at enhver organisering som minimum må bestå i et *forhold* mellem mindst to dele; fx en ratio mellem to mængder. Skabelsen og forøgelsen af organisering, struktur, kompleksitet kendetegner netop de thermodynamiske åbne systemer, vi betegner som levende. Skønt adfærdsvidenskaberne ikke, som Walras, importerede energiberegninger, men kun konceptet som metafor, har de alligevel begået en lignende fejlklassificering ved at forsøge at forklare adfærd ud fra energiudveksling.

Ifølge Beinhocker (2006) er det væsentligste ved skiftet til ‘complexity economics’ at økonomisk adfærd ses som emergente fænomener: Non-linære systemer vil have uforudsigelig adfærd, der dog over tid kan stabilisere sig omkring attraktorer.<sup>8</sup> Den neoklassiske økonomi forudtager eksistensen af en økonomi, og een stabil, ‘fixed-point’ attraktor (ekvilibrum), mens complexity economics ser attraktorer som aggregater af interaktioner mellem systemets elementer.

---

<sup>8</sup>John Maynard-Smiths begreb ‘ESS’ (Evolutionary Stable Strategy) fungerer fx som stabil attraktor i modelleringer af populationers udvikling over tid: “An evolutionary stable strategy or ESS is defined as a strategy which, if most members of a population adopt it, cannot be bettered by an alternative strategy.” (Dawkins, 1976, s. 69ff). Når først en ESS er opstået, vil den betinge populationens fortsatte evolution, og er således en emergent faktor.

Grundlaget er en universaldarwinistisk forståelse af ‘evolution’ som en *substrate-neutral, algoritmisk proces* i et åbent system, der processerer *information* (uanset hvilket fysisk materiale, det er repræsenteret i) og producerer kompleksitet; “*Evolution is an algorithm that is substrate-neutral. It takes information about designs for things and mindlessly grinds that information through a process. Evolution is also recursive: its output from one cycle is the input for the next round.*” (Beinhocker, 2006, s. 192); “*a scheme for creating Design out of Chaos without the aid of Mind*” med Dennetts ord (1995, s. 50), der opererer på alle de forskellige niveauer af aggregater.<sup>9</sup> Emergen af kompleksitet modelleres således ved hjælp af evolutionære processer. Der er altså intet ‘immaterielt’ ved kompleksitets-tilgangen—alt andet ville være kommunikation uden kanal.

For Bateson er (mekanistisk) materialisme et forsøg på at forklare alle fænomener ud fra kun den ene halvdel af Descartes’ dualisme (*res extensa*), men idet han mener, selve dualismen er tom, er materialisme derfor også grundlagt på en forkert præmis. Hans eget udgangspunkt er istedet en opdeling mellem *substans* og *form* (eller proces), der går på tværs af den Cartesiske opdeling. Hans kritik af materialister går således på, at de uværgeligt kommer til at behandle processuelle fænomener, som var de essenser:

“Molière, long ago, depicted an oral doctoral examination in which the learned doctors ask the candidate to state the ‘cause and reason’ why opium puts people to sleep. The candidate triumphantly answers in dog Latin, ‘Because there is in it a dormitive principle (*virtus dormitiva*).’” (Bateson, 1972, s. xxvii)

I komedien bliver forholdet mellem to elementer (nervesystemets påvirkelighed af en kemisk substans) forvandlet til en egenskab ved stoffet, der derefter gives som forklaring på dets indflydelse. Som jeg imidlertid kommer tilbage til i kapitel 5 er der intet vanedannende ved narkotika ‘i sig selv’ (og et vandmolekule er ikke vådt), og kritikken kan også overføres til en række psykologiske begreber (fx de ovenfornævnte ‘depressiogene skemata’). Den neoklassiske økonomi giver talrige eksempler på de problemer, der opstår, hvis man fejlklassificerer et åbent system som et lukket,

<sup>9</sup>Fx, Dawkins (1976;1982) beskriver genet som ‘the unit of selection’ i biologisk evolution; allelernes kamp om de respektive *loci*, mens Dennett (1991) beskriver udviklingen af komplekse, organiserede neurale forbindelser i ontogenesen som en ‘neuraldarwinistisk proces’.

---

og i princippet er dette netop, hvad Bateson kritiserer de traditionelle materialister for at gøre. For økonomisk teori var løsningen et skift til en universealdarwinistisk og kompleksitetsteoretisk tilgang, og i den følgende læsning og præsentation af Bateson, tager jeg udgangspunkt i en lignende universaldarwinistisk forståelse (fx Dennett, 1995). Pointen er, at det ikke er *forholdet* som er ‘emergent’, men enhederne: Som jeg indledte med at sige, så er den ikke-tilfældige organisering af nucleotider stadig kun kemikalier, hvis de tages ud af cellen og dermed den *kontekst* hvori de ‘gør en forskel’.

## Læsevejledning

“[W]e have at present time two scientific languages for the discussion of affect and [...] these two languages are mutually translatable. The first is the beginnings of a scientific language for describing the psychology of an individual. The second is the beginnings of a language for describing relationships between individuals.”

“[E]very message has a report aspect and a command aspect. The firing of neuron B in the chain A B C is, on the one hand, a report that A fired immediately previously and, on the other hand, it is a command that C shall fire immediately after.” (Bateson, 1991, s. 127)

Disse to ‘sprog’ har, jf. ovenstående, forskellige Epistemologiske udgangspunkter, og min opgave består først og fremmest i at redegøre for sådan et ‘andet’ metateoretisk sprog. Successkriteriet for dette andet, Epistemologiske udgangspunkt vil derfor være, at det kan tydeliggøre og opløse paradokser i de forståelser af sind, adfærd, virkelighedsopfattelse osv., som er affødt af den ‘traditionelle’ eller mekanistiske materialisme. Min tilgang til opgaven er altså hovedsageligt deduktiv eller, med Batesons ord, *abduktiv*, hvilket han definerer således: “[T]o describe some event or thing [...] and then to look around the world for other cases to fit the same rules that we devised for our description” (Bateson, 1979, s. 133); dvs. en lateral sammenligning af forhold mellem elementer. Det betyder desuden, at jeg ikke har gjort noget forsøg på at adskille den analytiske og diskuterende del af opgavens indhold, men istedet veksler mellem at præsentere og syntetisere, når de formelle forhold er sammenlignelige.

**Del I** har til formål at præsentere et abstrakt begrebssæt med udgangspunkt i kybernetik, system- og informationsteori, som (i det mindste i



*min* udlægning af Bateson) er kompatibel med den universaldarwinistiske tilgang. **Kapitel 2** beskriver de grundlæggende elementer i denne 'kybernetiske kosmologi', mens **kapitel 3** begynder en gennemgang af nogle af de områder i forhold til mennesker, som ændrer sig, når vi beskriver dem fra dette nye udgangspunkt.

**Del II** diskuterer udviklingen af den virkelighedsforståelse, som følger af den kybernetiske kosmologi og den medfølgende betydning for forståelsen af, *hvad* vi er (kapitel 4), og *hvem* vi er (kapitel 5). **Kapitel 4** præsenterer en forståelse af hvad 'jeg' er, der er uadskillelig fra den 'virkelighed' jeg erkender. De er to sider af samme sag, og kan bedst forstås som mytologiske; samt parallelle pga. af de rapporterede virkeligheder, som vi indgår i gennem vores stigende medieforbrug. **Kapitel 5** fortsætter med at diskutere problemerne ved den materialistiske mytolog, således som de kommer til udtryk i fx McAdams' teori, og undersøger derefter den kybernetiske kosmologis betydning for, *hvem* vi er (identitetsbegrebet).

**Del III** er opgavens sidste del, der rummer en sammenfatning af, hvad den kybernetiske tilgang betyder for, hvordan vi kan (og måske bør) forstå de normalpsykologiske dysfunktioner. I **kapitel 6** bliver det retoriske spørgsmål 'Gør det nogen forskel' baggrund for en diskussion af dette rekursive syn på, hvad vi er, mens **kapitel 7** rummer nogle afsluttende, opsummerende og konkluderende bemærkninger om opgaven selv og den større virkelighed, den er del af.

## Afgrænsning

Denne opgave er inspireret af særligt een bestemt tekst<sup>10</sup> af Bateson—*The Cybernetics of 'Self'*—hvor han argumenterer for, at baggrunden for alkoholisme kan være en 'usund' epistemologi, der genererer paradoks og fanger alkoholikeren i en uløselig strid med sig selv, og at foreninger som AA virker, fordi de tilbyder en anden (og i Batesons øjne mere 'sund') epistemologi: Ifølge Bateson er det formålsløst at tale om nogen form for 'objektiv' korrekthed, fordi vi aldrig kan erkende vores eget erkendelsessystem 'udefra', og sundhedskriteriet er istedet et udtryk for, om denne epistemologi genererer eller opløser patologiske paradokser.

---

<sup>10</sup>Bateson (1972, s. 309–337)

---

Han beskæftiger sig således ikke med, hvorfor det enkelte menneske bliver alkoholiker, ætiologiske årsager, stoffets indvirken på kroppen, genetiske prædispositioner osv. Tilsvarende vil jeg heller ikke beskæftige mig med længere historiske analyser af de normalpsykologiske dysfunktioners opståen, forekomst, udbredelse osv., selvom det kan være nok så relevant; det er gjort før, og formentlig af langt mere kompetente mennesker end mig (fx Ehrenberg, 1998). Ejheller vil jeg begive mig ud i en spidsfindig samfundskritik af specifikke forhold ved den nuværende, materialistiske 'ide-økologi', skønt det kan være mindst lige så relevant. Men også det er gjort før (fx Brinkmann, 2006; 2005b), og mit ærinde er snarere et sted imellem.

Jeg vil derfor uden videre omsvøb acceptere Batesons karakteristik, af Vesterlændingens måde at forstå menneskets plads i verden på, som 'materialistisk' jf. ovenfor. Derudover vil jeg acceptere, at de normalpsykologiske dysfunktioner findes. Som det vil fremgå senere, er der en nær sammenhæng mellem ontologi og epistemologi i disse tilfælde, men mit ærinde er ikke specifikt ontologisk. Istedet vil jeg følge Batesons eksempel og undersøge den form for afhængighed, vi til dagligt betegner 'identitet'. Til dette har jeg fundet inspiration i en række forskellige områder, i alt fra økonomi, programmering og sprog til evolutionsteori, medie- og litteratur-analyse; og ikke mindst i Joseph Campbells billedlige beskrivelser.

**Del I**

**Udgangspunktet i  
kybernetik og systemteori**

Копи

---

## De grundlæggende elementer

*“When men will draw outlines begin you to jaw them;  
Madmen see outlines and therefore they draw them.”*

—WILLIAM BLAKE

**G**REGORY BATESONS interesser var mangeartede; fra biologi, evolution og genetik til kybernetik, systemteori og kommunikation. Han samlede videnskabelige discipliner, der i årevis har været adskilte, men hans eget værk forblev splittet og de væsentligste dele af hans forfatterskab, som rummer de største indsigter, forekommer kun i samlinger af artikler, der er udgivet i antologierne *Steps to an Ecology of Mind* (Bateson, 1972) og *A Sacred Unity* (Bateson, 1991). Deri er artiklerne forsøgt inddelt efter hovedtemaer, der afspejler forskellige perioder i hans liv, men indtrykket er stadig komplekst og fragmentarisk. Bogen *Mind and Nature* (Bateson 1979) forsøger at sammenfatte de væsentligste pointer, men på bekostning af de mere tekniske detaljer. Den var kun en syntese af halvdelen af Batesons arbejde og omhandler mest de grundlæggende principper for en kybernetisk forståelse af, hvad et ‘sind’ er, uden at beskæftige sig særligt meget med det specifikt menneskelige. Dette skulle have været temaet i den anden halvdel, bogen *Angels Fear* (Bateson & Bateson, 1987), men Bateson døde før bogen var færdig, og det tilfaldt istedet hans datter at redigere det ufuldendte manuskript.

I dette samt næste kapitel vil jeg gennemgå et udvalg af grundlæggende principper og begreber hovedsageligt fra Batesons tekster, men med

supplerende henvisninger og eksempler. Jeg har ikke gjort noget forsøg på at lave en kronologisk eller udtømmende gennemgang. Istedet har jeg taget udgangspunkt i den primære Epistemologiske opdeling, som er Batesons alternativ til den Cartesiske dualisme, og derefter forsøgt at præsentere begreberne i en logisk rækkefølge, der ikke foregriber senere afsnit, men bygger på de foregående. Resultatet skulle gerne være et logisk, præcist og internt konsistent sæt af begreber, der kan bruges til at beskrive, hvad vi 'er'.

## De to verdener

*Kybernetik*<sup>1</sup> kaldes studiet af feedback og rekursivitet i kontrolsystemer (Bateson, 1979, s. 211), hvilket også udgør grundlaget for Batesons formulering af en systemisk Epistemologi.<sup>2</sup> I Batesons terminologi er Epistemologi uadskilleligt forbundet med ontologi (Bateson & Bateson, 1987, s. 19). Det, der kan erkendes, kan ikke adskilles fra processen at erkende det, og Bateson definerer *Epistemologi* som studiet af "how knowing is done" (*Ibid.*, s. 20), eller af samspillet mellem den materielle verden og evnen til at erkende forskelle. Erkendelse er således en aktiv proces. Han opstiller en model af to forklaringsverdener: Pleroma og Creatura.<sup>3</sup> *Pleroma* er den 'tingslige' verden, som kan beskrives alene ud fra en linær kausalitetsmodel, eksempelvis den Newtoniske fysik. *Linær kausalitet* er den form for forklaringsmodeller, hvor årsag er klart adskilt fra virkning og ændringer i objekters bevægelser kan forklares som ændring i masse eller energi. Ud af Pleroma opstod *Creatura*, de åndlige (mentale) processers verden. Disse er kendetegnet ved *cirkulær kausalitet*, hvilket er en form for forklaringsmodel, hvor opdelingen af årsag og virkning er vilkårlig, idet påvirkninger sker i kredsløb. Dette er *ikke* blot forskellen mellem den inorganiske og den organiske kemi: Klipper og kroppe er begge underlagt tyngdekraften, men kroppe er tillige påvirkelige af forskelle.

---

<sup>1</sup>Fra græsk *kybernētēs*, styrmand.

<sup>2</sup>Når det er *disciplinen*, der er tale om, skriver jeg den med stort begyndelsesbogstav.

<sup>3</sup>Udtrykkene er lånt fra C.G. Jungs gnostiske skrift *Septem Sermones ad Mortuos*

## En verden til forskel

Pleroma rummer udelukkende ‘ting i sig selv’, hvilket vil sige, at Pleroma ikke kan erkendes i sig selv.<sup>4</sup> Årsagen til dette er, at det eneste, som kan erkendes, er *forskelle*: Bateson definerer en bit af information som “*The difference which makes a difference*” (Bateson, 1972, s. 315), og idet Pleroma ingen forskelle rummer, kan erkendelse af Pleroma kun ske gennem en *afgrænsning* af et udsnit, og denne afgrænsning må foretages i perceptionen, hvilket således gør perception og erkendelse til en aktiv proces. At læse disse bogstaver er en perception af kontrasten mellem det sorte blæk og det hvide papir, men den forskel eksisterer ikke i hverken blækket eller papiret alene, men kun i forholdet mellem dem. Hverken blækket eller papiret kan erkendes i sig selv, idet antallet af måder, det kan afgrænses på (dvs. måder, hvorpå det kan udgøre forskelle til noget andet) er uendeligt (*Ibid.*, s. 459; Bateson, 1979, s. 92). Et udsnit af Pleroma kan således kun indtræde i *Creatura* som en forskel mellem en afgrænsning og dennes omgivelser. Dog, uden *Creatura* ville der ingen forskelle være at erkende.<sup>5</sup> Antallet af potentielle forskelle er uendeligt stort, men eksempelvis i læsningen af disse ord er det kun få forskelle, som er væsentlige, og derfor er det kun disse forskelle, som *gør en forskel* og dermed udgør information. Dermed er information heller ikke nogen objektiv størrelse, og den har ingen rumlig udstrækning: Når information kvantificeres, udtrykkes det derfor som en ratio mellem den aktuelle hændelse og de potentielle hændelser, som den aktuelle udelukker (Bateson, 1972, s. 408–409).<sup>6</sup> Når information gennemløber lukkede kredsløb, sker det derfor som *transformationer af forskelle*.

<sup>4</sup>Jf. Kants begreb *das Ding an Sich*.

<sup>5</sup>“*I do believe—I really do—that there is some connection between my ‘experience’ and what is happening ‘out there’ to affect my sense organs.*” (Bateson & Bateson, 1987, s. 53). Batesons informationsbegreb overskrider grænsen mellem Pleroma og *Creatura*, og han undgår således både idealismen og solipsismen.

<sup>6</sup>‘Information’ er udtrykt som “*the log[arithm] to base 2 of the improbability of the actual event or object.*” (Bateson, 1972, s. 408); efter Shannons ‘Mathematical theory of communication’. ‘Sandsynligheden’ er her et forhold (en ratio) mellem hvert enkelt datum og antallet af mulige data inden for sættet, som dette datum udelukker. Dvs. hvert datum betragtes som en uafhængig variabel, og beregningen antager som udgangspunkt minimal redundans.

## Levende kredsløb

Creatura rummer ingen 'ting' af nogen art, men kun kredsløb af information. Et *system* består af et sæt af enheder, der indgår i et lukket informationskredsløb.<sup>7</sup> At kredsløbet er *lukket* vil her sige, at hver hændelse i systemet altid er både forårsaget af den umiddelbart-forudgående hændelse, og årsag til den umiddelbart-følgende hændelse. En hændelse ved et givent punkt i kredsløbet vil derfor efterfølgende have indflydelse på alle punkter i kredsløbet (Bateson, 1972, s. 410). Derfor vil et system altid generere en ikke-tilfældig respons på en tilfældig påvirkning: Hvis en tilfældig, ydre påvirkning ændrer enhed *A*s respons i system *ABC* ved  $T_1$ , så vil *A*s respons ved  $T_2$  være delvist betinget af dens respons ved  $T_1$ . *A*s respons er dermed ikke-tilfældig. Cirkulær-kausale sekvenser kan ikke læses baglæns, idet det ikke er muligt ved  $T_2$  at afgøre, hvor i kredsløbet forandringen indtrådte. Kun ved en aflæsning ved både  $T_1$  og  $T_2$  for den samme enhed kan denne ændring bestemmes som en forskel:  $T_{2-1}$ . Kredsløbet rummer derfor også en form for hukommelse, når en enheds tilstand på et givent tidspunkt delvist er betinget af enhedens tilstand ved et tidligere tidspunkt (*Ibid.*, s. 465). *A*s respons til *B* er aldrig blot et signal, men et budskab om en forskel. Den første forskel, som gjorde en forskel var forskellen mellem 'selv' og 'omverden' som den første prokaryote celle eller den første replikator besad. Da opstod *Creatura*, og for alle *Creaturas* systemiske enheder gælder, at de kun eksisterer i kraft af opretholdelsen af denne forskel. Minimumskravet for en systemisk enhed bliver dermed lig en definition på liv.<sup>8</sup>

Hver enhed er kun responsiv på et subsæt af det mulige sæt af responsivitet: Af det sæt af mulige signaler *A* kan udsende til *B*, er *B* kun responsiv på et afgrænset subsæt heraf. Al kommunikation mellem enhederne sker

---

<sup>7</sup>Ifht. Thermodynamikkens II lov er det dog stadig et *åbent* system, der får energi fra omgivelserne via stofskifte, jf. kriterium 3 for åndlige processer (nedenfor). Liv modstår således entropi gennem en forøgelse af entropi i omgivelserne.

<sup>8</sup>Dennett betegner denne minimale form for selvopretholdelse 'Det biologiske selv', således defineret:

"[The] boundary between 'me' and 'the rest of the world,' a distinction that even the lowliest amoeba must make, in its blind, unknowing way. This minimal proclivity to distinguish self from other in order to protect oneself is the biological self, [...] an abstraction, a principle of organization."

(Dennett, 1991, s. 414).



derfor altid på modtagerens præmisser: “*A proposes, B disposes*” (Bateson, 1979, s. 128). I et *homøostatisk* kredsløb sørger begrænsningerne i responsivitet for, at forskelle i responser udjævnes, så systemet som helhed tilnærmer sig en form for konstans. Konstans på system-niveau forudsætter derfor variation i variable (respons og responsivitet) på enheds-niveau (*Ibid.*, s. 100).

## De logiske niveauer

Forholdet mellem subsæt og sæt, mellem sæt og sæt af sæt, mellem enhed og system er det samme, hvilket vil sige at de er formelt sammenlignelige. Dette er de *logiske niveauer*.<sup>9</sup> Teorien om logiske typer siger, at ingen klasse kan være medlem af sig selv. Ejheller kan en klasse være medlem af klassen af sine egne ikke-medlemmer. Navnet er ikke det navngivne; en pointer til en variabel er ikke lig med variabelen; en repræsentation af noget er ikke det samme som det, den repræsenterer (*Ibid.*, s. 280).<sup>10</sup> Idet logiske typer kun eksisterer gennem klassificeringer, er de udelukkende en del af *Creatura*. Kun gennem klassificeringer, hvilket vil sige navngivninger og dermed *afgrænsninger* kan *Pleroma* indtræde i *Creatura*, og disse navne eller repræsentationer er derfor underkastet reglerne for logiske typer. Hvis disse regler overtrædes, opstår paradokser.

Når kortet ikke er lig med landskabet betyder det også, at korttegnerens erkendelse af landskabet, som han tegner kortet ud fra, heller ikke er lig med landskabet. Kortet er dermed en erkendelse af en erkendelse (og ‘erkendelse’ er ikke en ting). Intetsteds indtræder landskabet selv (*Pleroma*) i kredsløbet: Kun information kan overskride grænsen mellem *Pleroma* og *Creatura* (*Ibid.*, s. 457). I et simpelt kredsløb ABC kan enhed A ved  $T_1$  udsende et budskab: Hvis kredsløbet er udsat for tilfældig påvirkning, når budskabet når A, kan A ved  $T_2$  udsende et budskab om forskellen mellem budskabet ved  $T_1$  og  $T_2$ . Dette budskab er således af en højere logisk type. Ved introduktion af tid er det netop muligt for en respons af een logisk type at generere en respons af en højere logisk type uden at skabe et paradoks: Den cirkulære kausalitetsmodel rummer tid; det gør logikken ikke, og

<sup>9</sup>Jf. Russells ‘Theory of Logical Types’, en hjørnesteen i Russel & Whiteheads *Principia Mathematica* (Bateson, 1972, s. 279).

<sup>10</sup>Jf. Korzybskis slagord: ‘The map is not the territory.’

ethvert forsøg på at repræsentere cirkulær kausalitet i logiske *if-then* sætninger vil generere et paradoks. Dette er forskellen til linær kausalitet. Paradokset i logikkens verden er i den virkelige verden et oscillerende kybernetisk kontrolkredsløb.<sup>11</sup>

## Læringshierarkiet

*Læring* er et udtryk for forandring i en enheds responser, sæt af responser, eller sæt af sæt (Bateson, 1972, s. 283). Denne hierarkiske opdeling følger således niveauforskellene i de logiske typer. For et simpelt kredsløb ABC, for eksempel termostat-varmepumpe-radiator, er AS responser ikke genstand for korrektion: Termostaten kan ikke ændre sin egen indstilling, ingen læring er mulig. Dette er hierarkiets udgangspunkt, *Læring Nul*. Skematisk kan det opstilles således (*Ibid.*, s. 293):

- *Læring Nul* er ingen korrektion.
- *Læring I* er en korrektion af responser.
- *Læring II* er en korrektion af *sæt* af responser.
- *Læring III* er en korrektion af *sæt af sæt* af responser.

“Zero learning will then be the label for the immediate base of all those acts (simple and complex) which are not subject to correction by trial and error. Learning I will be an appropriate label for the revision of choice within an unchanged set of alternatives; Learning II will be the label for the revision of the set from which choice is to be made; and so on.” (*Ibid.* s. 287).

Hvis et kredsløb med plastiske enheder konsistent genererer fejl, kan en enhed gennem en stokastisk fremgangsmåde udvikle nye responser. Dette kræver blot et simpelt (‘første-ordens’) feedback-kredsløb. En del nyere, grafiske computerprogrammer ændrer visningen i deres menuer på baggrund af brugerens vaner, eksempelvis ved at de oftest anvendte menupunkter vises først. Hvis der imidlertid bagefter kommer en anden bruger til, vil programmet hurtigt begynde at fejle, hvis Bruger<sub>2</sub> har anderledes vaner end Bruger<sub>1</sub>. Hvis programmet retter sine fejl og danner

---

<sup>11</sup>En termostat, for eksempel: Den svinger evigt mellem tænd og sluk, og hvert udsving genererer dets modsætning.

responsen for  $B_2$ , vil det igen fejle, når  $B_1$  vender tilbage. En korrektion for dette ville kræve en udvikling af to forskellige sæt af respons: Hvis programmet begynder at fejle oftere end forventet, kan det skifte respons-sæt og dermed hurtigere tilpasse sin adfærd til den nuværende bruger. Dette kræver et feedback-kredsløb fra forskelle i responserne fra det første feedback-kredsløb ved  $T_1$ ,  $T_2$ ,  $T_3$  osv., og er derfor af højere logisk type.

Læring II forudsætter således kontekster: Alle hændelsesforløb er forskellige, men det er ikke desto mindre nødvendigt, at den lærende kan klassificere en række hændelsesforløb som værende 'ens' og dermed del af den samme kontekst på tværs af tid. Der kunne således opstilles et lignende hierarki for kontekster og kontekster af kontekster osv. En *kontekstmarkør* er et signal fra omgivelserne, som den lærende klassificerer konteksten ud fra: Et pludseligt skift i brugeradfærd kunne markere for programmet, at brugeren, og dermed konteksten, nu er en anden. Dette forudsætter imidlertid, at den lærende er responsiv over for kontekstens signaler; de eksisterer ikke uafhængigt af den lærendes afgrænsning af dem. Kommunikation er stadig på modtagerens præmisser.

## Budskaber fra analog til digital

Verden-i-flux<sup>12</sup> er analoge signaler. Rent *analog* kommunikation er imidlertid vanskelig, da den ikke kan rumme nogen form for metabudskaber, klassifikationer eller negationer. Budskabet kan ikke henviser til andet end sig selv. Kommunikation og det kommunikerede er det samme. Selv analoge enheder omsætter ofte det analoge signal til digital: Temperatursvingninger er analoge, men termostaten omsætter udsvingene til et digitalt, binært signal: Tænd-sluk. Kun ved Læring Nul *kan* signalet forblive rent analogt.

Læring I kræver som minimum *ostensiv* (eksemplarisk) kommunikation: En sekvens i begivenhedsstrømmen afgrænses som repræsentant for sig selv; når et dyr angriber, kommunikerer angrebet sig selv, men adfærdstypen afgrænses fra andre adfærdstyper. Ostensiv kommunikation rummer ingen repræsentationer eller negationer, og således er det umuligt at fejle i de logiske typer: Når budskabet *er* det kommunikerede, er det ikke muligt at tage fejl af budskabet og dets referent. Læring II forudsætter derfor

<sup>12</sup>Min oversættelse af Batesons udtryk "The World of Flux", dvs. begivenhedsstrømmen.

som minimum *ikonisk* (repræsentativ) kommunikation: Et analogt signal kan afgrænses (segmenteres), og et udsnit kan repræsentere (henvise til) noget andet end sig selv. Dette kræver evnen til at lære gennem en form for associativ læring, eksempelvis klassisk betingning hvor hunden kan lære, at lyden af en klokke 'betyder' fodringstid. 'Leg' hos dyr kan være ikonisk; hvis dyret udsender angrebssignaler (blotter tænder osv.), men derefter *ikke* udfører angrebet, kan den totale sekvens kommunikere 'ikke-angreb' (Bateson, 1972, s. 179–180). Negation kan dermed *kommunikeres* ikonisk, skønt ikonisk kommunikation ikke kan *repræsentere* 'ikke'.<sup>13</sup>

I fuldt *digital* kommunikation er signalet klart segmenteret; der er ingen kontinuitet mellem hvert element. Dette letter også rekonstruktion af et fejltransmitteret budskab ved hjælp af kommunikationens redundante, overordnede struktur: Talt sprog transmitteres analogt (lydbølger), men segmenteres af modtageren i tilnærmelsesvist klart afgrænsede elementer, ved hjælp af modtagerens kendskab til sprogets ordforråd (den overordnede struktur), som til en vis grad er redundant mellem afsender og modtager: Graden af redundans betinger modtagerens evne til at korrigere for begrænsninger i den analoge transmission (*Ibid.*, s. 132ff; s. 413ff). Kommunikation i sig selv *er* skabelsen af redundans og mønster (struktur) ud af det tilfældige, og disse er kilder til *begrænsninger*, idet de systemisk ('ikke-tilfældigt') reducerer antallet af mulige signaler og skaber forudsigelighed: Således vokser *Creatura* og modstår entropi.

Så vidt er kommunikationsformerne beskrevet, som var de klart adskilte og afgrænsede (digitale) kategorier; i den virkelige verden udgør de derimod snarere selv en analog skala: En kommunikationssekvens kan rumme elementer af flere af de forskellige former, og disse kan endvidere tjene forskellige formål.<sup>14</sup> Verbal kommunikation er således ikke kropssproget overlegent (*Ibid.*, s. 418), omend der er tendenser i evolutionsprocessen mod en højere grad af digitalisering (*Ibid.*, s. 291).

---

<sup>13</sup>Princippet er det samme som 'Iterated Prisoner's Dilemma', hvor de to spillere over tid kan kommunikere 'samarbejde' (dvs. 'ikke-forrædderi') til hinanden (jf. Dawkins, 1976, s. 227ff)

<sup>14</sup>Kropssprog er ikonisk og betydeligt vanskeligere at lyve med (Bateson, 1972, s. 418). Bevarelsen af det i vores udviklingshistorie kan således tyde på, at det tjener et andet formål; eksempelvis at beskytte mod snyd og svig, jf. Baldursson (2009, s. 272ff).

## Åndlige processer

Åndlige (mentale) egenskaber er emergente: Enhver organisering af stof i strukturer er emergent i det omfang, organiseringen ikke er latent i komponenterne—man kan ikke rekonstruere et LEGO-hus ud fra de adskilte byggeklodser—men forklaring af fænomener inden for et system med åndlige egenskaber kræver en cirkulær kausalitetsmodel, mens komponenterne kun kræver en linær kausalitetsmodel. *Åndlige processer* forekommer kun i systemer, der opfylder disse kriterier (Bateson, 1979, s. 85–86):

1. Et sind er et aggregat af en ansamling af samvirkende komponenter.
2. Samvirket betinges af forskelle, ikke af overføring af energi mellem komponenterne.
3. Åndlige processer har en ekstern energikilde (eksempelvis stofskifte).
4. Åndlige processer kræver cirkulær (eller mere kompleks) betingning.
5. Effekten af forskelle er transformationer af de forudgående hændelser, og reglerne for transformeringsprocesserne må være mere stabile end deres indhold, men er dog foranderlige (jf. Læring II).<sup>15</sup>
6. Klassificeringen af disse transformationsprocesser udgør et hierarki af logiske typer som er fænomenerne iboende.
7. Information må være ujævnt distribueret mellem komponenterne (Bateson & Bateson, 1987, s. 85).

Læring, tænkning og evolution er alle eksempler på processer, der opfylder kriterierne for åndlige processer, og disse er derfor formelt sammenlignelige.

## Stokastiske processer

Creatura vokser gennem en række stokastiske processer, der kan beskrives som evolution, tænkning, liv osv. Evolution og kreativ tænkning forløber ved hjælp af et formelt lignende sæt af komponenter: To stokastiske processer, der hver rummer en selektionskomponent og en tilfældighedskomponent, men hvor tilfældighedskomponenten for den ene proces er digital, mens

---

<sup>15</sup>Dette var Batesons oprindelige liste. De efterfølgende to kriterier er tilføjet af Mary Catherine Bateson og er tildels uddybninger af de første (Bateson & Bateson, 1987, s. 85).

den for den anden er analog. Disse to processer er adskilt af skellet mellem analog og digital.<sup>16</sup> De to processer til sammen udgør kreativ tænkning og læring, der er uadskillelige: Den tænkning, som alene foregår i hjernen, har rekombination af ideer som sin tilfældighedskomponent (den digitale komponent), og disse selekteres for noget svarende til 'levedygtighed'<sup>17</sup> eller intern sammenhæng, hvilken kan ses som ideernes 'evne' til at forbinde sig til allerede eksisterende ideer. Denne forbinden-sig (strukturering) er ligesom udfoldelsen af en tautologi; ingen ny information om ideernes strukturering føjes til, og processen forløber dermed i overensstemmelse med et mønster, latent i fænomenet. En forandring af dette mønster ville derfor udgøre en læring af en højere logisk type.

Den anden proces, der groft kan betegnes 'læring', er analog og uforudsigelig idet den involverer verden-i-flux: Tilfældighedskomponenten er her handlinger eller udforskning af omverden, hvilket kan være en ny respons eller et nyt sæt af responser. Selektionskomponenten kan ikke aktivt tilvælge en ny respons, men kun fravælge responser eller sæt af responser på baggrund af, om de allerede er kendte, men netop på grund af klassificeringen af responser i sæt og sæt af sæt kan selektionskomponenten ret let fravælge et betragteligt antal responser, hvilket kan give en tilnærmelse til et aktivt tilvalg (Bateson, 1979, s. 172–174).<sup>18</sup>

## Hierarkiet af navne

Adskillelsen mellem analog og digital ('Weismanns barriere') findes som nævnt også i en almindelig termostat (Bateson & Bateson, 1987, s. 39): Temperatur varierer analogt, og kun gennem gradinddelingen på indstillingen segmenteres udsvingene digitalt; men mellem hver gradinddeling fortsætter den analoge skala: Temperaturen stiger ikke direkte fra 5 til 6 grader, men passerer 5.5 grader og alle mellemstadier. Den digitale segmentering

---

<sup>16</sup>I biologisk evolution er dette 'Weismanns barriere', der isolerer og adskiller germ-line replikatorerne fra påvirkninger fra den enkelte krops tilpasning til miljøet (dvs. Lamarckiansk arvelighed, Dawkins, 1982). Dette er i virkeligheden universaldarwinisme: De stokastiske processer er eksempler på den evolutionære algoritme, "*differentiate, select, and amplify*" (Beinhocker, 2006, s. 12).

<sup>17</sup>På samme måde som processen epigenesis selekterer på de tilfældige, genetiske mutationer og rekombinationer: Jf. også memetikken.

<sup>18</sup>Når tænkning og læring således er uadskillige, betyder det også, at fx 'terapi' aldrig kan være en rent intellektuel proces.

er en effekt af termostaten, ganske som segmenteringen af verden-i-flux er en effekt af vores måleinstrumenter, perceptionsinstrumenter (sansseorganer) og grundlæggende epistemologi; men denne segmentering er i sig selv en proces, og dette er klassificeringen af transformationer af forskelle (jf. kriterium 6).

I et simpelt ('første-ordens') kybernetisk kredsløb, svarende til Læring Nul, er der ingen justering af segmenteringen: Termostaten kan ikke ændre sin egen indstilling, hvilket bevirker oscillering omkring et fastsat punkt. Ændring af dette kræver et anden-ordens kontrolkredsløb, der kan ændre indstillingen på det første: Dette er en *kalibrering* af af den digitaliserende (dvs. 'navngivende') komponent, mens forskellen mellem indstillingen (dvs. kalibreringen) ved  $T_1$  og  $T_2$  kan udgøre grundlag for en kalibrering af kalibreringsprocessen, og så fremdeles.<sup>19</sup> De to stokastiske processer indvirker således på hinanden gennem en evig vekslen mellem feedback (på den analoge side) og kalibrering (på den digitale side) op igennem hierarkiet (Bateson, 1979, s. 183ff; Bateson & Bateson, 1987, s. 40ff). I den virkelige verden er der således ikke tale om niveauer af logiske *typer*, men derimod rekursivitetsniveauer (Bateson, 1979, s.188 ). At bestemme et givent fænomen som udgangspunkt for en forklaring, for at kunne beskrive de logiske niveauer af feedback og kalibrering, der betinger fænomenet, er derfor vilkårligt: Over (såvel som under) fortsætter vekslen i logiske niveauer i stadig bredere (eller smallere) kontekster, for denne skala er i sig selv analog. På et tidspunkt vil beskrivelsesprocessen derfor nødvendigvis kollapse de resterende logiske niveauer (Bateson & Bateson, 1987, s. 147). En sådan beskrivelsesproces kan dermed *aldrig* afgrænse det totale sæt af betingende faktorer for et givent fænomen, for dets kredsløb er altid en del af et større kredsløb.

---

<sup>19</sup>I denne forstand vokser Creatura som udfoldelsen af en tautologi: Nye lag af logiske niveauer overlejres, men opbygningen er iboende og forholdet *mellem* niveauerne opretholdes: Her tilføjes intet nyt (Bateson & Bateson, 1987, s. 21).

Копи



---

## De menneskelige elementer

*“Trickery with words is where humans live.”*

*“Humans need fantasy to be human.*

*To be the place where the falling angel meets the rising ape.”*

—DEATH, fra Terry Pratchetts *Hogfather*

**D**ET FOREGÅENDE kapitel beskrev nogle grundlæggende elementer i en sprogbrug, der kan beskrive forskelle, forhold og kommunikationskredsløb i den levende verden. I dette kapitel vil jeg fortsætte gennemgangen med lidt mere komplekse elementer, der især kendetegner de menneskelige dele af *Creatura*, for at berede vejen for den forståelse af, hvad netop mennesker ‘er’, som Bateson tilbyder.

### Double-bind

Et kollaps af logiske niveauer, eksempelvis ved sammenblanding af proces og struktur, er udtryk for en form for kortslutning i den åndlige proces (Bateson & Bateson, 1987, s. 92). Navnet er ikke det navngivne, kortet er ikke landskabet og den digitale struktur er ikke lig med dén afgrænsning af den analoge proces, som den repræsenterer. *‘Double-bind’* er en klassifikation af en processuel (dvs. fortløbende) sammenblanding af logiske niveauer (*Ibid.*, s. 204; Bateson, 1972, s. 206).<sup>1</sup> Gennem Læring I kan vi

---

<sup>1</sup>Dvs. double-bind er *ikke* en ting, men en proces der forløber i tid.

lære at udvælge en specifik respons til en specifik påvirkning ved at frasortere alle andre.<sup>2</sup> Gennem Læring II kan vi lære at fravælge *klasser af responser*, hvilket således er mere økonomisk; men dette giver samtidig mulighed for skabelsen af paradoks:

*“If you say this stick is real, I will strike you with it.  
If you say this stick is not real, I will strike you with it.  
If you don’t say anything, I will strike you with it.”*  
(Bateson, 1972, s. 208)

For den, der bliver truet således af en mand med en kæp, opstår double-bind-situationen på grund af den underlæggende præmis, at offeret *skal* vælge en af de tre givne muligheder. Denne præmis er et element af Læring II, der skaber et paradoks, når der gives tre påvirkninger, som aktiverer modstridende Læring I-elementer. Dette er samtidig en klassifikationsfejl, hvor den afgrænsede kontekst forveksles med hele verden. Denne afgrænsning eller ramme, som er et Læring II-element, udgør halvdelen af paradokset (*Ibid.*, s. 184): I en bredere kontekst kunne man vælge mellem et større sæt af responser; man kunne forsøge at undvige, eller at tage kæppen fra angriberen.<sup>3</sup>

### Læring III

Den segmentering af begivenhedsstrømmen, som er elementer af Læring II, er *ikke* en del af verden-i-flux, men af den perciperendes epistemologi.<sup>4</sup> En kontekst er således heller ikke i sig selv et afgrænset område, men en tillært afgrænsning, der er et element af Læring II, som kontekstmarkøren aktiverer (Bateson, 1972, s. 187). Alle disse elementer

---

<sup>2</sup>Dette kalder jeg ‘et element af Læring I’

<sup>3</sup>Double-bind-teorien har væsentlige fællestræk med Festingers begreb, ‘kognitiv dissonans’ og Bems ‘Self-perception’ (jf. fx Festinger & Aronson, 1960; Bem, 1967). Begge kan beskrives som double-binds, der som præmis har eet af de elementer af Læring II, der udgør vedkommendes afgrænsning af sig selv som en ‘agent’ eller enhed med ‘fri vilje’. ‘Læring’ er imidlertid ikke alene kognitiv, så en lignende proces kunne derfor forekomme i forhold til fx emotioner, der også kan beskrives som kredsløb af kommunikation (Hareli & Rafaeli, 2008).

<sup>4</sup>Modsat disciplinen henviser ‘epistemologi’ med lille begyndelsesbogstav til *processen* ‘at erkende’. Alle organismer har hver sin måde at erkende på, og for et betydeligt subsæt heraf er denne proces underlagt læringsformer over Læring Nul (Bateson & Bateson, 1987, s. 20–21).

af læring udgør selektionskomponenten i den analoge, stokastiske proces (jf. kapitel 2), og netop Læring II-elementer er økonomiske løsninger på problemet med at reducere kompleksiteten i verden-i-flux, således at samtlige præmisser for en handling ikke skal efterprøves hver gang (*Ibid.*, s. 274). Læring II-elementer har derfor ofte karakter af automatiserede, ubevidst-gjorte *vaner*. Flere dyr foruden mennesket evner Læring II, og ofte bliver de forstyrrede, når de bringes i en double-bind-situation (jf. fx. *Ibid.*, s. 276–277), men særligt mennesker føler sig *forpligtede* på disse løsninger på kompleksitetsproblemet, som de har udviklet (*Ibid.*, s. 242), hvilket er baggrunden for double-bind-situationens smertelighed. Dog kan den også være generativ, idet den kan tvinge mennesker til at genoverveje de underlæggende præmisser for deres epistemologiske afgrænsninger af verden-i-flux. Denne proces, at genoverveje disse præmisser, ville være et udtryk for *Læring III*, og resultatet kan være en omstrukturering af de lærte kontekst-afgrænsninger; en form for kontrol over den ubevidst-gjorte Læring II-proces; eller slet og ret en *opløsning* af Læring II-elementernes afgrænsninger, således at en større kontekst af kontekster kan læres (*Ibid.*, s. 303ff). Hinsides Læring III evner intet menneske formentlig at gå, og herover kollapses de logiske niveauer derfor uværgeligt.

## Redundans og mønster

Som tidligere nævnt indeholder *Creatura* ingen ‘ting’, ingen essenser, men kun processer og strukturer. En korrekt klassifikation af to fænomener som ‘ens’ må derfor ske på baggrund af processuel lighed, snarere end tingslig lighed (Bateson & Bateson, 1987, s. 26). Et kendetegn ved vores sprog er dog netop, at vi taler om *Creatura*, *som om* den rummede ting og essenser: Vores sprog er domineret af navneord og tillægsord, og disse ord er ‘kort’ eller navne for afgrænsninger af verden-i-flux. Dette er en sprogbrug, som er velegnet til at tale om *Pleroma*, men sproget er fleksibelt nok til at tillade os at tale om *Creatura* som var det *Pleroma* og dermed foretage en *Pleromatisering* (tingsliggørelse) af et processuelt fænomen. Dette er een type af logisk fejlklassifikation, som sproget tillader (*Ibid.*, s. 92, s. 128); en anden er tilskrivning af formel lighed mellem to elementer

ved hjælp af *copulae*.<sup>5</sup> Dog for begge gælder, at de er dybt indbygget i vores epistemologi: Eksempelvis en dagligdags forståelse af 'karakterbeskrivende' tillægsord vil være, at disse ord beskriver egenskaber, uforanderlige essenser, ved mennesket de tillægges. Ingen mand er dog 'afhængig', 'udfærende', 'depressiv' osv. i et vakuum; hvad disse ord egentlig henviser til er en *tilbøjelighed* til at indtage en bestemt position i et forhold til en anden person eller genstand; en tilbøjelighed til at udvise en bestemt form for adfærd, herunder kommunikativ adfærd.<sup>6</sup> Enhver sådan positionering er imidlertid afhængig af den anden deltager: Kommunikation sker altid på modtagerens præmisser. Hvad tillægsordet i virkeligheden henviser til er derfor en særlig interaktionssekvens mellem mindst to enheder (A og B) i en kontekst, og denne sekvens kan segmenteres som elementer af Læring I, mens *segmenteringen* af sekvensen, herunder afgrænsningen af konteksten, er et element af Læring II (Bateson, 1972, s. 298–301). I sin simpleste (første-ordens) form vil kommunikationsmønsteret derfor være af typen:

$a_1b_1a_2b_2\dots a_nb_n$  (hvor  $a$  og  $b$  er elementer af AS og BS adfærd)

I et anden-ordens kredsløb kan  $a_n$  tillige være en respons på AS egen adfærd, eksempelvis en korrektion af  $a_{n-1}$ . For ethvert givent element  $E$  ( $a$  eller  $b$ ) kan  $E_n$  være enten stimulus for  $E_{n+1}$  eller respons eller forstærkning på  $E_{n-1}$ . Afgørelsen af funktionen af  $E_n$  er således en effekt af den fortløbende segmentering af sekvensen, og ikke af  $E_n$  i sig selv. Denne segmentering bygger på, at A og B begge handler under forudsætning af, at konteksten er som de forventer, hvilket netop er et element af Læring II. Kommunikationsmønsteret er således redundant og skal dermed netop ikke læres fra ny hver gang. *Redundans* vil her sige, at hvis en mangelfuld sekvens modtages, vil modtageren være i stand til at gætte de manglende elementer med bedre-end-tilfældig succes og dermed rekonstruere sekvensen (*Ibid.*, s. 419): Hvis et element er bærer af en vis mængde informationer, og denne mængde kan mindskes gennem kendskab til det omgivende mønster, som elementet er en del af, er der tale om *redundans* (*Ibid.*, s. 412). *Redundans* og mønsterdannelse er dermed det samme, og er emergent (i samme forstand som LEGO-huset).

Et givent element  $E_n$  af  $a$  eller  $b$  i en Læring I-sekvens kan som nævnt

---

<sup>5</sup>Alle former af udsagnsordet 'at være' på dansk.

<sup>6</sup>Al adfærd er egentlig 'kommunikativ' på et vist niveau.

være både stimulus, respons og forstærkning afhængigt af segmenteringen af den totale sekvens, og denne segmentering er et element af Læring II. Ved Læring I er  $E_n$  'forstærkning' hvis det be- eller afkræfter *korrektheden* af  $\{E_{n-1}$  som respons på  $E_{n-2}\}$  (afhængigt af, om det er positiv eller negativ forstærkning). Ved Læring II er  $E_n$  'forstærkning' hvis det bekræfter den lærendes opfattelse (dvs. segmentering) af *forholdet* mellem  $E_{n-1}$  og  $E_{n-2}$ , og dermed af forholdet mellem A og B i denne kontekst (*Ibid.*, s. 305). Hvis A grundet tidligere Læring II er kommet til at forvente negativ forstærkning  $b_{n+1}$  på sin adfærd  $a_n$ , vil dette derfor være *positiv* forstærkning for A, fordi det bekræfter A's forventning til sekvensens forløb, og dermed af A's forhold til B. Når Læring II-elementer således delvist betinger segmenteringen af sekvensen og samtidig forstærkes af, at sekvensen lader sig segmentere således, bliver de selvbekræftende og derfor vanskelige at ændre. I forholdet mellem A og B vil mønsteret desuden være redundant og derfor yderligere vanskeligt at ændre: Det er *dobbelt beskrevet* i systemet AB:

"It thus becomes very difficult for people, so doubly guided, to change their view of either [one or the other]. For the benefits of stability, they pay the price of rigidity, living, as all humans must, in an enormously complex network of mutually supporting presuppositions. The converse of this statement is that change will require various sorts of relaxation or contradiction within the system of presuppositions." (Bateson, 1979, s. 134)

## Jeg

Hvis 'karakterbeskrivende tillægsord' er en klasse af beskrivelser af interaktionssekvenser, er 'karakter' (eller 'identitet') en tilbøjelighed til at segmentere begivenhedsstrømmen i overensstemmelse med et subsæt af dette sæt af mønstre, hvoraf størstedelen af elementerne formentlig vil være redundante i forhold til mønsteret:<sup>7</sup>

"[...] 'I' am the aggregate of those characteristics which I call my 'character.' 'I' am my habits of acting in context and shaping and perceiving the contexts in which I act. Selfhood is a product or aggregate of Learning II." (Bateson, 1972, s. 304)

<sup>7</sup>Det er vanskeligt at være 'arrogant' over for en mand, der aldrig har oplevet ordets betydning; i hvert fald indtil han har lært at afgrænse et mønster fra begivenhedsstrømmen og hæftet ordet derpå.

Således defineret er 'Jeg'<sup>8</sup> en organiserende struktur af elementer af Læring II. Dog tillader sprogets fleksibilitet, at vi udmærket kan pleromatisere 'Jeg', som om det var en ting, eller udtrykke sætninger som 'Jeg er depressiv' og endog segmentere begivenhedsstrømmen i overensstemmelse med denne opfattelse og således handle ud fra den. Vi kan fejlopfatte verden-*influx* på ganske kreative måder (Bateson & Bateson, 1987, s. 200). Dette er en *Selvets epistemologi*, som er meget almindelig i Vesten (Bateson, 1972, s. 315ff) og bygger på en linær-kausal forståelse; 'Jeg' opfattes som en 'ting' og sidestilles med min 'selvbevidsthed.' Når forståelsen er linær-kausal, bliver 'Jeg' forstået som udgangspunktet for en linær begivenhedssekvens; 'Jeg' afskæres dermed fra det totale systemiske kredsløb, idet 'Jeg' begrænses til kroppen, og al feedback fra de dele af kredsløbet, som ligger uden for kroppen eller uden for bevidstheden, vil fremstå som 'ydre kræfter' eller 'indre drifter', som 'det autonome Jeg' står i modsætningsforhold til og må forsøge at modstå:

“[I]f we exclude the unconscious processes from the 'self' and call them 'ego-alien,' then these processes take on the subjective coloring of 'urges' and 'forces'; and this pseudodynamic quality is then extended to the conscious 'self' which attempts to 'resist' the 'forces' of the unconscious.” (Bateson, 1972, s. 320)

Idet 'Jeg' er iboende det totale system og redundant, giver en *Selvets epistemologi* mulighed for skabelse af double-bind-situationer, hvor mennesket fanges i en strid med sig selv.<sup>9</sup> *Bevidsthed* er selv overvejende en linær proces,<sup>10</sup> der altid kun kan omfatte et systemisk (dvs. 'ikke-tilfældigt') udvalgt udsnit af helheden af åndlige processer (Bateson, 1972, s. 438). *Formålsstyret bevidsthed* plus *Selvets epistemologi* skaber *genveje* for information til at overskride grænserne mellem de logiske niveauer, hvilket dels kan være ødelæggende for systemet som helhed (jf. kriterium 7), idet

---

<sup>8</sup>Jeg bruger med vilje 'Jeg' frem for 'Selvet' her for at undgå den begrebslige forvirring, som er omkring brugen af ordet 'Selv'

<sup>9</sup>Eksempelvis er ideen om 'fri vilje' afledt heraf, idet denne også har en linær-kausal forståelse, med 'Jeg' som den viljede handlings udspring, som grundlæggende præmis. Dette forhold går igen i en række andre, klassiske opsplittings, såsom intellekt-emotion, viljestyrke-fristelse, og dydighed-drifter osv., og som måske særligt i 1900tallet disciplinære svedekasse blev til fx 'Skyggen' i Jungs analytiske psykologi, hvilket Bateson utvivlsomt var opmærksom på: Bateson gik selv i jungiansk analyse i en periode efter 2. Verdenskrig pga. depression (jf. M.C. Bateson, 2005, s. 12), hvor han også fik kendskab til Jungs *Septem Sermones ad Mortuos*.

<sup>10</sup>Iflg. Baldursson (2009, s. 188) er bevidstheden 'seriel'

selve strukturen i afgrænsningerne mellem niveauerne netop er systemets byggestene; og dels vil resultere i uforudsete konsekvenser, når man påvirker et kredsløb under antagelse om, at påvirkningens effekter vil være lineære. 'Jeg' er en del af *Creatura*; Selvets epistemologi fremstiller 'Jeg', som var det en del af *Pleroma*, og en begrænset bevidsthed, ledet af denne antagelse, muliggør formålsrettede handlinger; eksempelvis problemløsninger, der blot skaber nye problemer, som derfor vil afføde ny, formålsrettet problemløsning. En sådan generativ sekvens får dermed karakter af af 'lappeløsninger'.<sup>11</sup>

## Afhængighed

Systemisk afhængighed kan defineres således: Hvis A og B tilsammen udgør et system, selv hvis B alene er en ikke-levende komponent, og tabet af B vil mindske A's udstrækning eller forårsage A's ødelæggelse, så er A afhængig af B (Bateson & Bateson, 1987, s. 132–133). I sin videste udstrækning er *Creatura* således afhængig af *Pleroma*. For et betydeligt subsæt af disse tilfælde er der tale om et almindeligt *behov*, eksempelvis kroppens behov for ilt. A's afhængighed af B er her iboende A og har karakter af Læring Nul. En *tilegnet, stabil* afhængighed er skabelsen af et homøostatisk kredsløb med negativ feedback, hvor A's afhængighed af B ikke oprindeligt var iboende A, men er tillært gennem tilpasning, der kun med møje lader sig afvænne. Dette er en kalibrering. Der kan her også være tale om en enheds afhængighed af stimulation på sin udviklede responsivitet. En sådan tillært afhængighed kan have karakter af genvej eller lappeløsning: "*It is fairly obviously a mistake to use an anesthetic to try to dull the pain of chronic maladjustment.*" (*Ibid.*, s. 126). Løsningsforslaget løser ikke problemet, men opretholder istedet sig selv i en stabil tilstand. Ægte afhængighed opstår imidlertid først, hvis det negative feedback-kredsløb slår om i *positiv* feedback, hvilket er et kvantitativt omslag: A's behov for B vokser eksponentielt, og således har mængde nu betydning, hvor forskelle før var nok. Her opretholder løsningsforslaget ikke blot sig selv, men gør behovet større.

<sup>11</sup>Dette kendetegner særligt menneskelige systemer: I biologiske systemer forhindrer Weismanns barriere til en vis grad en ophobning af lappeløsninger og bevarer derved organismens fleksibilitet. Hver ny organisme starter i epigenesen fra nul. Den er ikke underlagt sine forældres tillærte karakteristika. I menneskelige systemer, herunder 'kulturel evolution' er der imidlertid ingen tilsvarende barriere. Kun kontinuerlig vækst.

Biologien kan ikke rumme monotone variabel-værdier (Bateson, 1979, s. 50). Systemets overordnede stabilitet er afhængig af, at hver variabel-værdi i dets enheder kun varierer inden for et afgrænset spektrum. En monoton stigning i een variabel-værdi (en 'første-ordens forandring') vil dermed destabilisere systemet, således at det enten må gå til grunde eller ændre sig på et højere, logisk niveau (en 'anden-ordens forandring,' dvs. en kalibrering).<sup>12</sup> Dette er tilfældet i tillært afhængighed, såvel som i forholdet mellem Læring I og Læring II i almindelighed. Når systemet slår om i positiv feedback, går det amok og destabiliseres. Hvis det stabiliseres igen, er der mulighed for, det endog kan udvikle korrektionsmekanismer, der øger dets evne til at stabiliseres igen, når variabel-værdierne er blevet resat ved et nyt udsvingsspektrum. Også dette er en form for lappeløsning. Resultatet bliver "*Cycles of boom and burst. [...] And in between we try and be more and more careful without changing the basic distortion.*" (Bateson & Bateson, 1987, s. 131).

## Med evigheden for øje

Tid er forandring. Stabilitet og konstans på system-niveau er derfor altid kun en tilnærmelse, og derfor en *aktiv* proces. Læring II forudsætter en form for klassifikation af kontekster som 'ens' på tværs af tid, men verden-i-flux er grundet entropi altid i forandring. En begivenhed ved  $T_1$  og  $T_2$  kan således *aldrig* være ens i 'objektiv' forstand, og deres tilsyneladende ensartethed er en effekt af Læring II, idet den udgør en forventning til en regularitet i segmenteringen af begivenhedsstrømmen. Uden en sådan klassifikation kan der ikke være nogen sammenligning og forskel mellem  $T_1$  og  $T_2$ , og begivenhedsstrømmen vil således have karakter af et 'evigt nu.'

Gennem Læring IIs segmentering af begivenhedsstrømmen vil begivenhedsstrømmen imidlertid fremstå som en række af successive begivenheder-i-kontekster, og for enhver given begivenhed kan tiden (eller forandring) nu betragtes som enten diakronisk eller synkronisk. *Diakronisk* tid svarer til en linær forståelse af sekvensen: Hændelsen ses som enkeltstående, snarere end gentagende og del af et kredsløb eller en cyklus.

---

<sup>12</sup>Dette er parallelt til McEwens begreb 'allostasis', af græsk *állos* 'anden, anderledes' og *stasis* 'tilstand' (2004; 2005)



Dette omfatter også tilfælde, hvor hændelsen fremstår som udenforstående eller fremmed i forhold til det kredsløb, der betragtes. For døgnfluen er solnedgangen diakronisk. *Synkronisk* tid svarer til en cirkulær eller cyklisk begivenhedsforståelse: Hændelsen fremstår her som en del af et større, homøostatisk kredsløb. Betragter jeg døgnflue-arten som helhed, er den enkeltes liv og død en synkronisk hændelse; blot en del af processen (Bateson & Bateson, 1987, s. 106–108).

Om en begivenhed fremstår som diakronisk eller synkronisk er således igen en effekt af segmenteringen af begivenhedsstrømmen; af vores epistemologi. Der er således en parallel til Selvets epistemologi, idet 'Jeg' vil have en tendens til at se 'mine' handlinger som klart afgrænsede hændelser; som udsprunget af 'min vilje' og dermed som linære begivenheder. Derimod, at se en begivenhed som synkronisk kræver, at den betragtes fra en større kontekst end den, hvori den fremstår diakronisk, og dette er en parallel til Læring III. Fra konteksten af kontekster fremstår 'Jeg' synkronisk, og dette er en tilbagevenden til det 'evige nu.'

\*\*\*

Dette var gennemgangen af mit udvalgte sæt af begreber. Det kan uden tvivl både uddybes og udbygges, hvilket jeg også kommer til senere, men her var målet først og fremmest at finde et et konsistent grundlag at bygge på. Vi 'er' grundlæggende kredsløb af kommunikation: Hver krop er et knudepunkt i et netværk af kredsløb, og fra dette synspunkt giver det ikke længere mening at skelne mellem 'menneske' og 'miljø', mellem 'subjekt' og 'objekt', for den adskillelse tilhører Pleroma. Sådan opfatter den jævne vesterlænding imidlertid næppe sig selv. Jeg vil derfor nu gå videre med at undersøge de fremherskende, fælles opfattelser af, hvad mennesker er—myterne—og deres indflydelse på de strømme af information, som er os.

Копи

**Del II**  
**Individets Skyggeside**

Копи

---

## Det levende ord

*“Show me one atom of justice, one molecule of mercy. And yet you act as if there is some ideal order in the world, as if there is some rightness in the universe by which it may be judged.”*

—DEATH, fra Terry Pratchetts *Hogfather*

*“Life is hell, and only actors onstage are allowed to go on behaving in a uniform manner.”*

—GREGORY BATESON (Bateson & Bateson, 1987, s. 130)

**D**E FOREGÅENDE kapitler har skitseret et nyt og temmeligt anderledes verdensbillede—en ‘kybernetisk kosmologi’ om man vil—hvor epistemologi og ontologi ikke kan adskilles; hvor erkendelse er en aktiv proces, snarere end blot passiv modtagelse; og hvor ‘virkelighedsbegrebet’ ikke længere er helt så klart afgrænset, som vi er vant til: Jeg handler på den virkelighed, jeg kan erkende,<sup>1</sup> med mindre verden stiller tvingende krav til min erkendelse; dvs. *begrænser* den, og derved former den. Vores epistemologier kan altså være af varierende egnethed: Vi kan tage så meget fejl af verden, at vi ikke kan leve i den (jf. Bateson & Bateson, 1987, s. 200).

I dette kapitel vil jeg diskutere betydningen af at anvende det syn på, *‘how knowing is done’* som blev præsenteret i det foregående, i forhold til at beskrive den virkelighed, som er kontekst for min adfærd, og hvad jeg dermed ‘er’, når ‘jeg’ aldrig kan adskilles fra den kontekst. Fra dette

---

<sup>1</sup>selvom ‘jeg’ naturligvis hverken handler på, eller erkender noget som helst.

synspunkt lever vi i en række parallelle 'virkeligheder' (der somme tider går på tværs af hinanden), og som bedst kan beskrives som en form for moderne mytologi. Vi er vant til at forbinde 'myte' med 'usandhed' men glemmer, at fx den store, nordiske mytologis fortællinger udgjorde en del af den 'virkelighed' eller 'ide-økologi' som fordums folkeslag agerede i, ligesom fx den kristne 'mytologis' historier endnu idag indgår som en selvfølgelig del af mange menneskers måde at anskue verden og agere på. Når 'myte' således ikke længere står i entydig kontrast til 'virkelighed', er det derfor nødvendigt at spørge, hvad det er meningsfuldt at betegne som en myte. I dette kapitel vil jeg derfor give nogle bud på, hvad 'myter' og 'mytologi' må være i en kybernetisk forståelse, og ad hvilke kanaler de i dag indgår i de kredsløb, som vi er.

## Myternes økologiske niche

"Some stories gain wide acceptance for their ability to communicate fundamental truth about life. These stories are incorporated into the culture of a particular group of people. Such stories may be deemed sacred, and we reserve for them the term *myth*. [...] Myths capture a given society's basic psychological, sociological, cosmological, and metaphysical truths." (McAdams, 1993, s. 33–34)

Lad denne definition tjene som udgangspunkt. McAdams definerer her myter ud fra deres funktion; at kommunikere 'sandheder', som er fælles for en gruppe mennesker, en subkultur, et folkeslag osv. Der kan imidlertid ikke være lighedstegn mellem budskab og medium: Hvis myter er fortællinger, må hver ny udgave af en fortælling være en ny myte, hvilket er absurd. Det er en fejl i logisk type (med mindre alle ord er onomatopoietika). Myter formidles *gennem* fortællinger: En myte er således et aggregat af et sæt af fortællinger. Når typefejlen ikke er triviell, skyldes det netop budskabets format:

"[It] is part of human nature [...] to become that which we pretend—to take the shape and character our culture imposes upon us. The myths in which our lives are embedded acquire credibility as they become part of us." (Bateson & Bateson, 1987, s. 182).

'Karakter' og lignende aggregater af adfærd er elementer af Læring II, der derfor må formidles i ikonisk eller digital form. Formidlingen er

derfor ikke nødvendigvis alene sproglig: Kinæstetisk og paralingvistisk formidling, også i form af film og lignende medier, er væsentlige kanaler for denne kommunikation. Kunst, arkitektur og redskabsbrug er eksempler på klasser af sådanne kanaler.<sup>2</sup> Fordi de er elementer af Læring II, bliver de også selvbekræftende og dermed troværdige, når de indgår i et menneskes epistemologi.

Myter må således være en klasse af formidlede elementer af Læring II. Idet Læring II er en økonomisk løsning på problemet med at reducere kompleksiteten i begivenhedsstrømmen, er *formidlede* Læring II-elementer en økonomisk løsning på problemet med at skulle lære at lære. Uden formidlingen ville hvert menneske skulle udvikle alle 'gode' løsninger gennem forsøg-fejl.

Hverken McAdams eller Bateson giver en entydig definition af begrebet 'kultur'. *Creatura* omfatter både natur og kultur, og i princippet derfor alle former for 'sind' eller liv, uanset hvilket fysisk substrat, de er udtrykt i. Dette er en effekt af det universaldarwinistiske udgangspunkt, som er en nødvendig, underlæggende præmis for Batesons sammenstilling af tænkning og biologisk evolution.<sup>3</sup>

Substratet, som denne information er udtrykt i, opstiller naturligvis begrænsninger for processen. Således kan *Creatura* opdeles i (mindst) to verdener på baggrund af substrat: "*One, the world of thought and learning, and the other, the world of evolution.*" (Bateson, 1991, s. 275).<sup>4</sup> Således kan vi se kulturer som 'levende', som organismer i egen ret, hvis naturlige, økologiske niche er mennesket. [*An ecology of mind*] [...] *is the notion that ideas are interdependent, interacting, that ideas live and die. The ideas that die do so because they don't fit with the others.* (Bateson, 1991, s. 265).<sup>5</sup>

<sup>2</sup>Jf. Aunger (2002, s. 285ff), der betegner dem som 'signalskabeloner' (signal templates) for formidling (og dermed replikation) af ideer.

<sup>3</sup>Den evolutionære algoritme er netop en særlig type stokastisk proces, der gennemsøger sættet af mulige 'udformninger' (design space); selekterer de fungerende udformninger gennem negativ udvælgelse, ved at forkaste alle de ikke-fungerende; og forstærker de 'gode' løsninger (Dennett, 1995).

<sup>4</sup>Og den voksende splittelse mellem disse to verdener er emnet hos en lang række forfattere, bl.a. de, som ser de normalpsykologiske dysfunktioner som et resultat af, at vores kroppe er tilpasset et helt andet miljø end det kulturskabte, som vi i dag lever i.

<sup>5</sup>En særlig, universaldarwinistisk gren af evolutionspsykologien, *memetikken*, har en lignende pointe: Dawkins formulerede tilbage i 1976 'meme-hypotesen', som netop er en overføring af ideen om selvreplikatoriske enheder på ideer. Hypotesen er formentlig beslægtet med Dawkins (daværende) syn på [...] *animal 'communication' as a means by*

## Myternes væsen

*Myter* af ‘mythos’, græsk for (mundtlig) overlevering, er en særlig klasse af formidlede eller *overleverede* Læring II-elementer som er fælles eller fremherskende (dvs. redundante) i en kultur (afhængigt af, hvordan den afgrænses).<sup>6</sup> Det er derfor netop snarere ‘lokale sandheder’ end ‘fundamental truths’. De er ‘epistemologiske overleveringer’, der findes forud for hvert enkelt menneskes fødsel ind i en kultur, og selvom de er foranderlige, er der en træghed i kulturen (eller systemet) proportionel med beskrivelsens redundans. Myter er aldrig hverken sande eller falske i nogen ‘objektiv’ forstand. De er redskaber til forståelse, og de kan være mere eller mindre velegnede eller dysfunktionelle. Måske endda patologiske.<sup>7</sup>

I McAdams definition omfatter myter både “*psychological, sociological, cosmological, and metaphysical truths.*” (*Op. cit.*). Det må imidlertid være i forhold til den klasse af mennesker, som disse lokale sandheder omfatter: Myterne stiller svar til rådighed på, hvad mennesker ‘er’ og præger derved den enkeltes epistemologi og ‘karakter’ (eller ‘identitet’). De udgør et netværk af gensidigt støttende beskrivelser (idet selektionskomponenten jf. ovenfor er en form for ‘sammenhæng’ med de øvrige elementer), og er dobbelt beskrevne i det enkelte menneske og i aggregatet af mennesker. Dette netværk udgør en *mytologi*.<sup>8</sup> Idet mennesker ikke eksisterer i et vakuum, men altid kun ‘er’ noget i forhold til en kontekst, vil det sige, at myterne beskriver sådan et forhold.<sup>9</sup>

*which one animal makes use of another animal’s muscle power.*’ (Dawkins, 1982, s. 61) med den forskel, at selve det kommunikative budskab ses som det aktive element. En sådan enhed døbte han et ‘meme’ (fra græsk *mimeme*), idet han mente, imitation var memernes replikationsproces (Dawkins, 1976, s. 192). Andre memetikere (fx Aunger, 2002) har også set ligheden med Batesons synspunkt.

<sup>6</sup>Jf. fx ‘Cultural life scripts’ (Berntsen & Rubin, 2004). “[A] life script represents a series of events that take place in a specific order and represents a prototypical life course within a certain culture” (s. 429).

<sup>7</sup>Biblens fremstilling af mennesket som herskere over landet er et eksempel på en særlig forståelse af menneskets plads i verden. Den måde, det kommer til udtryk på i fx visse kristne, amerikanske politikeres syn på miljøpolitik, kan vise sig at være patologisk. Jf. definitionen af patologi i næste kapitel.

<sup>8</sup>Mytologien er således et ret specifikt subsæt af den totale ide-økologi, der sammen med alle de praksisser, redskaber, kommunikationskanaler, den er udtrykt i, oftest får betegnelsen ‘kultur’.

<sup>9</sup>Der kan i princippet også eksistere et biologisk/arveligt modstykke: En klasse af biologisk betingede epistemologiske prædispositioner. Denne klasse kunne fx omfatte Jungs arketyper eller socialpsykologiens bias.



“What people presume to be ‘human’ is what they will build in as premises of their social arrangements, and what they build in is sure to be *learned*, is sure to become part of the character of those who participate.” (Bateson & Bateson, 1987, s. 178)

Bateson gør her opmærksom på to væsentlige pointer: ‘Svarene’ på det allestedsnærværende, udtalte spørgsmål om, hvad et menneske ‘er’, er altid forsøg på at definere *forholdet* mellem menneske og kontekst, og disse svar er forudsætninger eller præmisser for de forventninger, vi har til måden, vores interaktioner med hinanden skal forløbe på. At handle ud fra disse præmisser er også at ‘lære’ dem, og således bliver de også en del af os. Læring II-elementer kan imidlertid også komme til udtryk negativt: Når vi ‘er’ kredsløb af kommunikation, betyder det også, at disse kredsløb er påvirkelige af kommunikation. Mennesker kan opføre sig i overensstemmelse med den måde, de bliver beskrevet på, eller de kan opføre sig modsat, men i begge tilfælde er de påvirkede af beskrivelsen (men der kan naturligvis være forskelle i *begrænsningerne* for, hvor påvirkelige de er):

“[...] [To] react against one norm can usually only be done by accepting many of the premises upon which the norm is based. The individual who resists a hierarchical structure usually does so by attempting to rise in that structure; he accepts the major premise that human life in his cultural milieu is structured in hierarchical terms. So far as his character is concerned, it is molded to fit the cultural emphases, even though he fight against those emphases.”

(Bateson, 1991, s. 14)

Når adfærdsmønstre ikke kan eksistere i et vakuum, men kun i forhold til deres modsætning, betyder det også, at når eet adfærdsmønster kommer til udtryk hos et menneske i en interaktionssekvens, så må han også besidde en læring om dette mønsters komplimentære modsætning, som hans egen adfærd er en reaktion på.<sup>10</sup> Igen kan ‘adfærd’ ikke adskilles fra den erkendelse af ‘virkeligheden’ som den er en reaktion på. Myter kan være en del af et menneskes epistemologi uden af den grund nødvendigvis at være udtrykt i hans adfærd eller være en del af hans karakter. Vi kan altså også kende en myte uden at udtrykke den, og endog martres af det, når vi ikke kan efterleve den.

---

<sup>10</sup>Jf. Jungs begreb *enantiodromia* (fx Jung, 1921, s. 426).

## Parallele virkeligheder

Den klasse, jeg her har kaldt myter, kan inddeles i underklasser som fx ‘idealer’ og ‘normer’. Hvor *idealer* henviser til klassen af myter om, hvordan mennesker tilstræber at være, må *normer* henvise til klassen af myter om, hvordan mennesker *bør* være. Der kan potentielt, men ikke nødvendigvis, være et overlap. Dette forudsætter derfor en erkendelse af forskellen mellem det faktiske og det tilstræbte.<sup>11</sup> Vi lever i en række af parallelle ‘mulige’ virkeligheder (og enkelte helt umulige), der selekteres negativt af begrænsningerne.<sup>12</sup> Med sprog kan forskellen mellem virkelighederne repræsenteres morfologisk og syntaktisk, ligesom forskellen mellem ‘nu’ og ‘i forgårs’. Denne grad af vilkårlighed, hvormed sproglige symboler kan kodes til sekvenser af adfærd eller forskelle, er baggrund for sprogets fleksibilitet: Modsat hele resten af *Creatura* er mennesket ikke nødt til at kommunikere forhold alene, og dette muliggør en helt ny klasse af fejltyper (Bateson, 1991, s. 287).

Alle former for ‘formidlede’ budskaber har potentielt henvisninger til kontekster, som er forskellige fra modtagelseskonteksten (med undtagelse af meta-budskaber). Idet kun analog kommunikation kan udgøre et budskab i sin helhed betyder det også, at de ikoniske og digitale kommunikationsformer benytter sig af en forventning til ydre, stabile forhold: Jeg kan bruge ordet ‘krokodille’ uden at beskrive, hvad ordet henviser til; og jeg kan forvente, at min læser forstår ordet uden at have en krokodille i sin kontekst.

“Art is the cunning use of what the hearer [or observer] already knows [...] to make the hearer fill in details. [...] This preinstructed state of the recipient of every message is a necessary condition for all communication.” (Bateson & Bateson, 1987, s. 163).

Det skrevne ord er et umådeligt *fattigt* kommunikationsmedium. At modtage et ikonisk eller digitalt budskab, der henviser til en anden virkelighed (eller kontekst) end modtagelseskonteksten, kræver derfor at modtageren supplerer med information, der ikke er indeholdt i budskabet

---

<sup>11</sup>Denne forskel ville man på andre indo-europæiske sprog udtrykke ved hjælp af optativ eller konjunktiv. Proto-indoeuropæisk havde optativ og konjunktiv, så erkendelse af hypotetiske virkeligheder er på ingen måde et nyt fænomen.

<sup>12</sup>Dette svarer egl. til Dennetts (1991) ‘Multiple Drafts Model’ for bevidsthed og skabelsen af et sammenhængende narrativ, som han mener udgør bevidsthedsstrømmen.

selv. Hvis det er fra klasserne af information om mig selv (dvs. kontekstualiserede eller dekontekstualiserede ‘episodiske’ sekvenser), bliver ‘jeg’ en del af dette budskab.

Larsen (1989) kortlagde de klasser af information, der er tilgængelige for mig, når jeg modtager et budskab, der ikke blot rummer sig selv (dvs. ikonisk eller digital). *Episodisk* information er en klasse, som rummer sekvenser med henvisning til en specifik kontekst, mens *semantisk* information er en klasse af kontekst-frie sekvenser (som vi derfor pleromatiserer som ‘ting’ eller ‘begreber’).<sup>13</sup> Begge opdeler han igen i hhv. formidlede og selvoplevede sekvenser, hvilket nødvendiggør en lignende skelnen i beskrivelsen af et menneskes epistemologi: Hvor ‘jeg’ er et aggregat af de selvoplevede, kontekstualiserede sekvenser, er aggregater af de formidlede sekvenser ikke en del af ‘min’ efterfølgende segmentering af begivenhedsstrømmen.

## Parallele udgaver af mig

‘Jeg’ er et aggregat af min måde at handle på i forskellige kontekster; en abstraktion. Imidlertid, selv når de kontekstmarkører, personer, objekter, kommunikationskanaler, ikke er en del af min kontekst, er min udviklede responsivitet stadig åben for stimulation (og måske endda afhængig, jf. senere). Der kan naturligvis ikke være forskel på, hvad vi betegner som ‘selv’ og ‘anden’ idet de begge er del af det samme kredsløb. I den forstand er al stimulation ‘selv-stimulation’ (og stimulation er en kommunikativ handling).<sup>14</sup> Vores forestillingsevne, fantasi og episodiske hukommelse tillader os at rumme de udviddede kredsløb (som omfatter flere mennesker) i en enkelt hjerne; i parallelle virkeligheder. Vi kan endog forestille os interaktioner med mennesker, vi aldrig har mødt. Selv når vi tror os mest alene, er vores kommunikative adfærd betinget af forholdet til andre, og aggregater af andre:

<sup>13</sup>Opdelingen episodisk–semantisk i kognitionspsykologien stammer egentlig fra Tulving, som Larsen gentagende gange kritiserer for netop ikke at skelne mellem formidlede og selvoplevede sekvenser (fx 1992).

<sup>14</sup>Vores fantasier og forestillinger kan på mange måder have indflydelse på fx vores humør: “*Just as we can stimulate sexual arousal via internal thoughts and images, or stimulate excitement via anticipation of positives, so humans can stimulate depression pathways by their own self-focused (negative) thoughts and images.*” (Gilbert, 2006, s. 293)

“[A] man has as many social selves as there are individuals who recognize him and carry an image of him in their mind. To wound any one of his images is to wound him. But as individuals who carry the images fall naturally into classes, we may practically say that he has as many different social selves as there are distinct groups of persons about whose opinions he cares.”

(William James, citeret i McAdams, 1993, s. 115)

Jeg ‘er’ naturligvis ikke min erkendelse af ‘mig’, og der kan derfor være en endog betydelig forskel mellem ‘mig’ og min erkendelse af ‘mig’. Tilsvarende kan der også være en endog betydelig forskel mellem min erkendelse af, hvem jeg ‘er’, og af fx hvem jeg *bør* være.<sup>15</sup> Erkendelsen af denne *forskel* er af en højere logisk orden, og kan derfor ikke foregå samtidig med, at jeg erkender ‘mig’ eller ‘en anden’—og enhver erkendelse af ‘en anden’ vil nødvendigvis også være en erkendelse af forholdet mellem os, og dermed også af mig selv, og *vice versa*. Det er ‘erkendelsens blinde plet’, at jeg ikke kan erkende, og samtidig erkende *at* jeg erkender.<sup>16</sup>

I et samfund kendetegnet ved krav om stor omstillingsparathed vil der sandsynligvis være en lignende opdeling mellem ‘Hvem er jeg?’ og ‘Hvem kan jeg blive?’<sup>17</sup> Det interessante er her, at forudsætningen er en vis grad af bevidst overblik over det responsset, som udgør svaret på spørgsmålet ‘Hvem er jeg?’ og at forsøget på at besvare spørgsmålet ‘Hvem kan jeg blive?’ derfor vil være et bevidst, *formålsrettet* (og dermed linært) forsøg på at forandre responssettet. Dette vil samtidig ekskludere væsentlige dele af kredsløbet, herunder de elementer, som jeg aktivt søger at forandre mig *fra*

<sup>15</sup>Skønt forudsætningerne formentlig har ændret sig fra i begyndelsen af det 20. århundrede at have omhandlet skellet mellem det offentlige og det private, til i dag at handle om forandring, er Jungs klassiske begreb *Persona*, som maskerne båret af antikkens skuespillere hed, (jf. Jung, 1921, s. 465), stadig en rammende beskrivelse af netop aggregatet af normer:

“[I]t is a compromise between individual and society as to what a man should appear to be. He takes a name, earns a title, represents an office, he is this or that. In a certain sense all this is real, yet in relation to the essential individuality of the person concerned it is only a secondary reality, a product of compromise, in making which others often have a greater share than he. The persona is a semblance, a two-dimensional reality, to give it a nickname.”

(Jung, 1945, s. 156)

<sup>16</sup>Lundmann Jensen (2006, s. 100) har formuleret det sådan: “*Hvis vi f.eks. ser en kat, iagttager vi den ud fra ét princip, nemlig: noget er kat, og alt omkring den som ikke-kat. Dette princip kan vi ikke iagttage, mens vi iagttager katten, men kun retrospektivt.*”

<sup>17</sup>af bl.a. Hazel Markus kaldet ‘Possible selves’ (jf. Erikson, 2007)

(‘Hvem har jeg været?’), hvilket fx kan resultere i en midlertidig oplevelse af selvfremmedgørelse.

Min pointe er, at ‘jeg’ ikke kan adskilles fra de ‘virkeligheder’ jeg agerer i; selv ikke de mere eller mindre umulige ideal-virkeligheder, som fx medierne i stigende grad giver os adgang til. I det afsluttende afsnit vil jeg bruge netop medier som et eksempel på nogle af de kanaler, som nutidens myter formidles igennem.

## Overstimuleringsmedier

En storfilm i biografen er ikke nogen tilfældig historie: Investorer har gerne satset svimlende summer på filmens success, og dermed også på den mest effektive manipulation af biografgængernes nervesystemer. Billede og lyd er nøje sammensat, så de frembringer netop de tanker og følelser, som instruktøren har ønsket.<sup>18</sup>

“[W]hile viewing entertainment, viewers make moral judgments concerning the ‘goodness’ or ‘badness’ of the characters depicted. With these judgments in mind, the greatest level of gratification is predicted to occur when good outcomes occur for liked characters and when bad outcomes befall disliked characters. [...] [I]ndividuals experience the greatest level of enjoyment when the portrayed outcomes in media entertainment are perceived as ‘just’ or ‘correct’ ”

(Oliver & Bartsch, 2010, s. 55)

I modsætning til vores egen begivenhedsstrøm er filmen allerede præstruktureret i narrativ form, og som seere har vi bestemte forventninger til den form: Vi forventer fx, at det, vi ser i een scene, har ‘relevans’ for de senere hændelser; dvs. at en senere hændelse er forståelig i lyset af de foregående, hvilket er parallelt til vores forventninger til en persons forklaring af baggrunden for en handling. Dette er et element af Læring II. Når mediet opfylder vores forventning til den fortløbende segmentering, er det dermed forstærkning af forventningen (som i citatet er betegnet ‘fornøjelse’).

<sup>18</sup>Hareli & Rafaeli (2008) beskriver fx, hvordan følelser kan udgøre kredsløb af kommunikation mellem flere mennesker, mens Hatfield *et al.* (2009) beskriver, hvordan følelser kan ‘smitte’. Følelser er ikke mere ‘indre’ eller ‘private’ end de andre kommunikationskredsløb, som vi er.

“[T]he popularity of mournful love songs, tragic drama, and somber motion pictures appears at odds with the idea that entertainment must necessarily be pleasant or fun in order to be gratifying. Perhaps even more puzzling is research suggesting that at certain times, individuals in negative or sad affective states often appear to have a preference for somber or mournful entertainment”

(Oliver & Bartsch, 2010, s. 56).

Citatets mysterium er altså en manglende erkendelse af, at et budskab kan have forskellige og endog modsatrettede betydninger på forskellige niveauer. Dystre og tragiske fortællinger kan udmærket være tilfredsstillende på det niveau, hvor de bekræfter forventningerne til den fortløbende segmentering af forholdet.

Medieforbrug kan være af to forskellige *modi*: Ifølge Berntsen & Larsen (1993) er det kendetegnende for *underholdning*, at *formen* (eller i kognitionspsykologiens jargon ‘scriptet’) er velkendt, mens *indholdet* er nyt. Idet form er et aggregat af indhold (og derfor af højere logisk niveau), kan indholdet delvist udledes af formen.<sup>19</sup> Modsat, når indholdet er velkendt men formen er ukendt, kan jeg lære af anden orden. Hos Berntsen & Larsen er denne *modus* en definition på ‘god’ litteratur. “*And in art, as opposed to entertainment, it is always uphill in a certain sense so the effort precedes the reward*” (Bateson & Bateson, 1987, s. 132). Denne form for mediebrug kan således påvirke de mere abstrakte regler for min erkendelse, og Oliver & Bartsch har betegnet den ‘appreciation’. I begge tilfælde er der imidlertid ikke tale om kommunikation *til* ‘mig’, men snarere *for* ‘mig’, netop fordi mediets struktur allerede er fastlagt: Det har karakter af Læring Nul. Dets ‘forsøg’ på at definere konteksten er helt uafhængig af min respons (i modsætning til interaktive medier eller teater), selvom dets success selvfølgelig er betinget af det. ‘Jeg’ er ganske enkelt ikke relevant i forhold til den fortløbende segmentering af den begivenhedsstrøm, som mediet præsenterer, for ‘jeg’ er ikke en del af den. I denne parallelle virkelighed er det fortællingens hovedperson (som på samme måde er et aggregat af

---

<sup>19</sup>Har man fx først set to afsnit af krimiserien ‘Colombo’, har man set dem alle. Til gengæld kan vi udlede betydningen af enkelte elementer. Således kan jeg fx gætte mig til ukendte ords betydning ud fra sammenhængen:

*Fæder ūre, þū þe eart on heofonum,  
Sī ðīn nama ġehālgod, to becume ðīn rīce...*

Sproget er oldengelsk, som de færreste idag kender. Alligevel er det næppe svært at gætte, hvad dette er. (Eksemplet er en variant af Dennett, 1995, s. 138–139.)

de berettede begivenheder), og ikke ‘mig’, der er nøglen til den fortløbende segmentering (jf. Larsen, 1989). På den måde kan jeg midlertidigt fortabe mig og ‘være’ denne anderledes strøm:

“The split [between realities] may occasionally be experienced as a sort of double consciousness; for instance when one is immersed in reading an exciting novel or a very interesting paper, being disturbed may be accompanied by confusion, as when waking up from a dream, a separate reality. But there may also be a feeling of emptiness that is very likely the result of the decontextualized (and therefore ‘unreal’) character of this separate world.” (Larsen, 1989, s. 23)

Den første modus, der her kendetegner ‘underholdning’ forudsætter altid den anden, og kun den første kan være vanedannende. Anden-ordens forandring (‘tilpasning’) er en nødvendig respons på kontinuerlig første-ordens vækst, der giver større overfladisk fleksibilitet på bekostning af dybere rigiditet, men er derfor samtidig altid en *mulighed* for dysfunktion, patologi og ødelæggelse (Bateson, 1972, s. 147); “*addiction or even pathology is the other face of adaptation*” (Bateson & Bateson, 1987, s. 149).

Hvis ‘jeg’ (dvs. den segmentering af begivenhedsstrømmen, som er betinget af ‘mig’) er grunden til en uudholdelig virkelighed, et dysfunktionelt forhold, vil denne form for underholdning give midlertidig lindring, men som med ethvert forsøg på behandling af et første-ordens symptom på et andet-ordens problem, holder effekten kun til forestillingen er forbi. Der findes selvfølgelig flere former for selvfortabelse, hvoraf nogle har karakter af Læring III, men simpel underholdning er formentlig blandt de letteste og derfor mest afhængighedsskabende, da intet ‘besvær går forud for belønningen’ (med en parafrase af Bateson). Dette er et eksempel på en systemisk ‘smutvej’ eller lappeløsning.

## Epistemologi & epistemologi

Det ovenstående syn på ‘virkelighed’ kan let misforstås som en form for radikal konstruktionisme; at vi aldrig kan erkende andet end ‘konstruerede’ virkeligheder. Dette er i princippet korrekt, idet vi kun kan erkende afgrænsninger, og disse afgrænsninger er ‘konstruerede’ af vores erkendelsesredskaber, sanseapparat osv.—men det er ikke en *hæmningsløs*

*konstruktionisme*'.<sup>20</sup> Både Pleroma og Creatura stiller tvingende begrænsninger for disse konstruktioner. For at se det er det imidlertid nødvendigt at være opmærksom på forskellen i logisk niveau:

“[...] Epistemology is a *good* epistemology insofar as the regularities of Pleroma can be correctly, appropriately translated in our thought, and insofar as our understanding of Creatura [...] can grow and sit on top of (can be comfortably deductive from) that primary step [of distinguishing Pleroma from Creatura] in Epistemology.”  
(Bateson & Bateson, 1987, s. 20)

Argumentet er således, at vi ikke kan vide med sikkerhed, om opdelingen ‘Creatura–Pleroma’ er et bedre udgangspunkt for Epistemologi end fx *res cogitans—res extensa*, men vi kan sandsynliggøre det ved at undersøge, hvilken af de afledte epistemologier, der genererer færrest patologiske paradokser. Det er netop en af videnskabens opgaver at konstruere sådanne modeller: “*As scientists we are concerned to build a simulacrum of the phenomenal universe in words. That is, our product is to be a verbal transform of the phenomena.*” (Bateson, 1972, s. 419), og at konstruere dem så nøjagtigt som muligt, gennem en ‘*bottom-up*’, bootstrapping-lignende proces (Dennett, 1998).

De lokale epistemologier, der konstruerer de ‘virkeligheder’ som ‘almindelige’ mennesker agerer og lever i til hverdag, kan imidlertid som nævnt udmærket være Epistemologisk nonsens, og endda patologiske. Bateson konkluderer selv (adskillige gange), at den materialistiske forestilling er årsag til, at Vestens folk tænker om sig selv som ‘essenser’, der er afgrænset af kroppen (jf. Brinkmann, 2005b), og sidestiller denne ‘essens’ med deres bevidste erkendelse af sig selv.

Den ‘hæmningsløse konstruktionisme’ er *ikke* en Epistemologi, men en epistemologi. Den er enhver Epistemologis nul-hypotese. Dens grundlæggende præmis er, at hvis alt kan afskrives som ‘konstruktion’, så er der heller ingen begrænsninger, som betinger disse konstruktioner. Accepterer man den præmis, kan man enten forsøge at argumentere for; at den stadig forudsætter nogle grundlæggende egenskaber for fx socialitet, der dermed ikke kan være konstruerede (jf. Brinkmann, 2006); eller kaste sig ud i

---

<sup>20</sup>Som fx en ekstrem socialkonstruktionisme, der ender i ren idealisme, nihilisme, og en solipsistisk ‘indespærring’ i hver vores begrænsningsløse, epistemologiske ide-verden (jf. McAdams, 1999).



en regress af tvivl, der ender ved *Dubito, ergo cogito. Cogito, ergo sum.*<sup>21</sup>  
Jeg vil dog mene, at selve diskussionen er frugtesløs, for den bundes i en  
sammenblanding af Epistemologi og epistemologi.

KOPI

---

<sup>21</sup>På latin er subjektet dog stadig implicit i verbet. Måske ville en formulering ala 'Tvivl, altså tænkning. Tænkning, altså væren.' være mere passende, selvom den stadig er begrænset af syntaksens krav om navne-ord.

Копи

---

## Myten om individet

*“It is only those who know neither an inner call nor an outer doctrine whose plight truly is desperate; that is to say, most of us today, in this labyrinth without and within the heart.”*

—JOSEPH CAMPBELL (1949, s. 23)

*“We are the nobodies, wanna be somebodies,  
when we’re dead they’ll know just who we are”*

—MARILYN MANSON, *The Nobodies*

**H**VAD VIL DET SIGE at være et individ? Hvad vil det sige at afgrænse sig selv, ikke blot som en enhed, men som *‘a powerful and autonomous ‘agent,’ a force to be reckoned with’, ‘striving to separate from others, to master the environment, to assert, protect and expand the self’*? Eet svar gav Joseph Campbell i sin tolkning af myten om Kong Minos af Kreta,<sup>1</sup> der skal tjene som inspiration til dette kapitel:

“The return of the bull should have symbolized his absolutely selfless submission to the functions of his role. The retaining of it represented, on the other hand, an impulse to egocentric self-aggrandizement. [...] By the sacrilege of the refusal [...], however, the individual cut himself as a unit off from the larger unit of the whole community: and so the One was broken into many, and these then battled each other—each out for himself—and could be governed only

---

<sup>1</sup>Kort gengivet; Minos blev konge af Kreta ved Poseidons velvilje, og guden sendte en prægtig, hvid tyr som tegn til folket. Minos skulle ofre denne, da han påtog sig kongeværdigheden. Så prægtigt var dyret dog, at Minos blev grådig og ville beholde tyren, og han indlemmede den derfor i sin egen hjord og ofrede istedet den fineste af sine egne hvide tyre. Hans gerning hævnedes sig imidlertid senere, da dyret fødte uhyret Minotaurus.

by force. [...] The inflated ego of the tyrant is a curse to himself and his world—no matter how his affairs may seem to prosper. Self-terrorized, fear-haunted, alert at every hand to meet and battle back the anticipated aggressions of his environment, [...] the giant of self-achieved independence is the world's messenger of disaster”

(Campbell, 1949, s. 15)

Citatet er en rammende beskrivelse af den udbredte form for linær forståelse af menneskets plads i verden, som Bateson kaldte ‘Selvets epistemologi’, og som han mente, er en effekt af det, jeg har kaldt ‘Materialismens Mytologi’. I dette kapitel vil jeg undersøge mulighederne for koble det foregående kapitels overvejelser omkring den moderne mytologi til McAdams’ teori om identitet som en ‘personlig myte’, der er et tidstypisk bidrag fra den narrative psykologi til forståelsen af Vestens folk.<sup>2</sup>

## Materialismens mytologi

En mytologi er en klasse af myter. Forskellen mellem dem er altså en forskel i logisk niveau. Tilsvarende er en mytologisk skikkelse et aggregat af myterne: *Homo economicus* er et eksempel på en moderne, mytisk skikkelse; et menneske, der arbejder rationelt og målrettet mod at maksimere indtægter og minimere udgifter. Hele den neoklassiske økonomis modeller er bygget på dette svar på, hvad et menneske er (jf. Beinhocker, 2006). Dette er vigtigt i forhold til indledningens citat af McAdams:

“[...] Americans and Europeans live in a demythologized world; many of us no longer believe in an orderly universe, governed by a just God. In the midst of this *existential nothingness*, we are challenged to create our own meanings, discover our own truths, and fashion the personal myths that will sanctify our lives.”

(McAdams, 1993, s. 34, *mf.*)

Hvis ‘myter indfanger et samfunds *lokale, epistemologiske sandheder*’ (med en parafrase af McAdams), og vores verden er ‘afmytologiseret’, må det betyde, at Vesterlandets samfund ikke længere rummer nogen specifikke forestillinger om, hvad et menneske er; at hvert menneske fødes ind i et vakuum uden formende, systemiske begrænsninger.

---

<sup>2</sup>McAdams diskuterer selv sin position i forhold til postmodernisme, realisme og konstruktionisme, og bekender sig til en ‘psykosocial konstruktionisme’ (jf. McAdams *et al.*, 1997), men argumenterer stadig for, at det ikke hører til i den rene postmodernisme (jf. McAdams, 1996; 1999).

Hvis dette var korrekt, ville det netop være et udtryk for ‘hæmningsløs konstruktionisme’. Baggrunden for denne *reductio ad absurdum* er en simpel fejl i logisk type: Når McAdams erklærer, at vi lever i et afmytologiseret samfund, så bruger han mytebegrebet *upersonligt*, i overensstemmelse med min definition. Dette er forestillingerne om, hvad *klassen* af mennesker er. Når han derimod omtaler den eksistentielle tomhed og den personlige myte, bruger han (selvsagt) begrebet *personligt*, hvilket er et andet logisk niveau. Dette er forestillingerne om, hvad *et* menneske er. Forskellen er parallel til forskellen mellem menneske og samfund. Oplevelsen af ‘eksistentiel tomhed’ må således være forårsaget af vores fremherskende mytologi, snarere end afmytologisering.

Indtil nu har jeg diskuteret det abstrakte forhold mellem ‘virkelighedens’ mytologiske karakter og mig, men knapt sagt et ord om, hvad denne mytologi konkret rummer. Atter vil jeg lade Campbell give et par billedlige eksempler:

“Modern romance, like Greek tragedy, celebrates the mystery of dismemberment, which is life in time. The happy ending is justly scorned as a misrepresentation; for the world, as we know it, yields but one ending: death, disintegration, dismemberment, and the crucifixion of our hearts with the passing of the forms that we have loved.”

(Campbell, 1949, s. 25–26)

“Modern literature is devoted, in great measure, to a courageous, open-eyed observation of the sickeningly broken figurations that abound before us, around us, within us. [...] [The] realistic, intimate, and variously interesting tragedy of democracy, where the god is beheld crucified in the catastrophes [...] of every common home, every scourged and lacerated face. And there is no make-believe about heaven, future bliss, and compensation, to alleviate the bitter majesty, but only utter darkness, the void of unfulfillment, to receive and eat back the lives that have been tossed forth from the womb only to fail.

In comparison with all this, our little stories of achievement seem pitiful. Too well we know what bitterness of failure, loss, disillusionment, and ironic unfulfillment galls the blood of even the envied of the world!” (*Ibid.*, s. 27–28)

Dette er Campbells malende beskrivelse af den tragiske side ved en materialistisk forståelse: Mennesket er skrøbeligt kød i en meningsløs verden, der med sin dødelighed fremstår i ‘bitter majestæt’, som tragedierne må hylde, fordi det eneste alternativ er at fortvivles. Imidlertid synes

denne mytologi også at afføde en søgen og higen efter en komplimentær modsætning, der kan opveje denne dystre forståelse:

“In the United States there is even a pathos of inverted emphasis: the goal is not to grow old, but to remain young; not to mature away from Mother, but to cleave to her. And so, while husbands are worshipping at their boyhood shrines, being the lawyers, merchants, or masterminds their parents wanted them to be, their wives [...] are still on the search for love—which can come to them only from the centaurs, sileni, satyrs, and other concupiscent incubi of the rout of Pan, [...] as in our popular, vanilla-frosted temples of the venereal goddess, under the make-up of the latest heroes of the screen.”

(Campbell, 1949, s. 11–12)

Der er allerede sagt meget om denne ‘åndlige’ materialisme, ikke mindst af Bateson (jf. indledningen), så hér jeg nøjes med denne bemærkning: Den materialistiske mytologi har på den ene side affødt et tragisk menneskesyn, og har samtidig skabt behovet for sin enantiodromiske modsætning i form af en besættelse af ungdommelighed og lignende narcissistiske udfoldelser (jf. Lundmann Jensen, 2006, s. 158ff). Det er erkendelsen af *forskellen* mellem disse to elementer— en forskel der kun vil vokse med alderen, når ungdomsårene bliver fjernere—som kommer til udtryk i citaterne; folk søger deres lykke i surrogater, underholdningsmedier eller idealer som evig ungdom, hvilket er dømt til at fejle, og erkendelsen af dette er netop, hvad tragedierne hylder.

## Den centrale skikkelse

Det spørgsmål, den personlige myte giver svar på, er ikke ‘Hvad er et menneske?’ men derimod ‘Hvem er jeg?’, hvilket er et *identitetsspørgsmål* (McAdams, 1993, s. 75ff). Så hvad er det da for et svar på spørgsmålet ‘Hvad er et menneske?’, som får folk til at spørge sig ‘Hvem er jeg?’

*Homo economicus* er næppe det mest udbredte bud på, hvad et menneske er. Den mest udbredte forestilling kan imidlertid være vanskelig for os at erkende, hvis der ikke er noget alternativ, der kan udgøre en forskel. I dette tilfælde er problemet, at spørgsmålet ‘Hvem er jeg?’ forudsætter, at der kan tilskrives formel lighed mellem svaret og ‘jeg’, hvilket afføder eller forudsætter en opfattelse af ‘Jeg’ som en klart afgrænset enhed.

Et ‘individ’ er en enhed,<sup>3</sup> men vi bruger i dag næsten ordet synonymt med ‘person’ eller ‘menneske’. Dette er korrekt, i det omfang begrebet alene henviser til én krop (som en fysisk, men ikke kommunikativt, afgrænset enhed). Imidlertid bruges ‘individ’ også om et menneske, som er kendetegnet ved karaktertrækket ‘individualisme’, hvilket nødvendigvis må være et særligt mønster af betingningssekvenser. Man kan ikke være ‘individuel’ i et vakuum: ‘Individualisme’ er en tingsliggørelse af elementer af Læring II: Vi lærer at besvare spørgsmålet, men vi lærer med al sandsynlighed også noget *om* at besvare spørgsmålet.<sup>4</sup> Disse elementer er dobbelt beskrevne i hhv. mennesket og i kulturen, hvilket vil sige, at de gensidigt bestyrker hinanden. ‘Individualisme’ er at forveksle kroppens fysiske afgrænsning med en kommunikativ afgrænsning.

Dette vil jeg betegne ‘Myten om individet’. Det er ikke et udtryk for, at ‘individet’ ikke findes, for ontologi og epistemologi kan ikke adskilles, men at *Homo individuus* er den centrale, mytiske skikkelse i tomhedens mytologi. Et individ er ikke en ‘ting’ men et sæt af elementer af Læring II, som er redundante i kulturen og derigennem bliver del af hver enkelts epistemologi. Vi lever i et netværk af gensidigt støttende forestillinger om, hvad vi er, og hvad vi *bør* være, der tilsyneladende efterlader os i eksistentiel tomhed.

McAdams (1993) har skabt en teori om, hvordan Vestens folk (dvs. det ‘moderne menneske’) finder sin plads i denne verden: “*The theory is built around the idea that each of us comes to know who he or she is by creating a heroic story of the self.*” (s. 11). Ifølge teorien kan dette bedst beskrives som skabelsen af en ‘personlig myte’, et narrativ “[*that*] organizes into a meaningful temporal pattern [*the modern man’s*] reconstructed past, perceived present, and anticipated future” (1996, s. 306). Dette er identiteten:

“[Identity] stems from the characteristic mindset of modernity, within which individuals are expected to create selves that develop over time and that define who they are as similar to and different

<sup>3</sup>Af latin *individuum*, udelelig

<sup>4</sup>Brinkmann (2008, s. 10) giver eksemplet: “*Ikke ethvert svar [på spørgsmålet ‘Hvem er du?’] er tilfredsstillende, selvom det muligvis måtte være sandt. Fx er svaret ‘Jeg er en, der er 1,80 meter høj’ ikke et tilstrækkeligt svar.*” Problemet er, som udtrykt af Bateson: “[*W*]e have virtually no vocabulary for describing what people are like, and substitutes for such description statements about their past.” (Bateson, 1991, s. 15). At vi accepterer beskrivelser af hændelser i folks fortid, men ikke fysiske karakteristika, er netop en effekt af vores mytologi.

from others and as individuals whose lives manifest some degree of unity and purpose.” (*Ibid.*)

## Den personlige myte

Aldrig har vi været så optaget af, hvem vi er, som i dag—at besvare spørgsmålet ‘Hvem er jeg?’ Aldrig har vi kæmpet så hårdt for at være *nogen*. Men hvorfor er det at have og at udtrykke en identitet så betydningsfuldt?<sup>5</sup> ‘Kend dig selv!’ er identitetens fordring og et næsten allestedsnærværende påbud for Vestens folk i dag (jf fx Brinkmann, 2005b, s. 44), og for McAdams er det gennem fortolkningen af den personlige myte, at vi lyder dette bud. Enhver er nu kaldet til at bruge sin folkeskolelærdom til at fortolke sin egen livsberetning:

“If you want to know me, then you must know my story, for my story defines who I am. And if *I* want to know *myself*, to gain insight into the meaning of my own life, then I, too, must come to know my own story. I must come to see in all its particulars the narrative of the self—the personal myth—that I have tacitly, even unconsciously, composed over the course of my years.” (1993, s. 11)

Som tidligere nævnt er det netop en effekt af vores mytologi, at vi accepterer (og forventer) narrative beskrivelser af hændelser fra folks fortid, når vi spørger dem, hvem de er. Vi har en forventning om, at en mands tanker, følelser, handlinger osv. er ikke bare vilkårlige, men er forståelige i lyset af hans egen *forståelse* af sin livshistorie; dvs. i lyset af hans epistemologi. Og livshistorien er ikke blot vilkårlige hændelser, men kædes (bevidst eller ubevidst) sammen af ham til et narrativ; en personlig myte, der skal tjene som livsvejviser i en verden, der ikke længere stiller ‘et indre kald eller en ydre lærdom’ til rådighed. Det er en effekt af vores mytologi, at vi forventer af hvert individ, at han ‘kender sig selv’, hvilket vil sige, at han kan besvare spørgsmålet ‘Hvem er du?’ med en fortælling, der igen opfylder vores forventninger til, hvordan en fortælling er opbygget.

Ifølge McAdams er det hvert individs udfordring at skabe sin egen, personlige myte i form af en heroisk livsfortælling for at udfylde den eksistentielle tomhed, vi lever i. Denne fortælling er derfor ‘hellig’, og med

---

<sup>5</sup>Brinkmann (2005b) har undersøgt fænomenet som ‘Selvrealisering’, mens andre fx har set det som udtryk for, at vi i stigende grad har hele verden at sammenligne os med (Nesse & Williams, 1997, s. 12).



dette mener han, at livsfortællingen er for et individ, hvad myten er for et samfund. Dvs. *fordi* livsfortællingen udfylder den eksistentielle tomhed, er den (ifølge McAdams) *ipso facto* mytisk:

“Myths capture a given society’s basic psychological, sociological, cosmological, and metaphysical truths. [...] What myths traditionally have done on the level of culture, a personal myth can accomplish for a human being. A personal myth delineates an *identity*, illuminating the values of an individual life. The personal myth is not a legend or fairy tale, but a sacred story that embodies *personal* truth.”

(1993, s. 34, *mf.*)

“Identity becomes a problem when the person begins to wonder, ‘Am I the same today as I was three years ago?’ ‘Will I be the same ten years from now?’ [...] Identity confronts the person with the task of determining how he or she is different from other people”

(*Ibid.*, s. 83).

Identitetsspørgsmålet bliver først relevant (bliver et problem) i Vestlig kultur, idet Vestens folk begynder at opfatte sig selv som individer: Spørgsmålet ‘Hvem er jeg?’ er meningsløst, før ‘jeg’ er afgrænset fra resten af kommunikationskredsløbet. Afgrænsning er imidlertid en nødvendighed eller et grundlæggende vilkår for alt liv: Ingen organisme kan eksistere uafhængigt af sit miljø, men er samtidig nødt til at afgrænse sig selv fra det; at udgøre en *forskel* til det og aktivt arbejde for at opretholde denne afgrænsnings propositioner som sande, for ikke at blive opslugt eller gå i opløsning.<sup>6</sup> McAdams udtrykker det som to grundlæggende, modsatrettede motivationsfaktorer, som han betegner *Agency* og *Communion*:

“Agency refers to the individual’s striving to separate from others, to master the environment, to assert, protect and expand the self. *The aim is to become a powerful and autonomous ‘agent,’ a force to be reckoned with.* By contrast, communion refers to the individual’s striving to lose his or her own individuality by merging with others, participating in something that is larger than the self”

(McAdams, 1993, s. 71, *mf.*).

<sup>6</sup>Jf. ‘Det biologiske selv’ fodnote 8 i kapitel 2. Dette paradoks er et grundvilkår i *Creatura* og genererer sæt af uundslipelige modsætninger op igennem de logiske niveauer; eksempelvis modsætningen mellem selvopretholdelsesdriften og dødens nødvendighed. Det var dette, som engang fik Bateson til at bemærke, at “*Nature is a dirty, double binding bitch.*” (citeret i M.C. Bateson, 2005).

Da *Creatura* opstod ud af *Pleromas* livløshed, opstod den første forskel i logisk niveau, og dermed den første *mulighed* for paradoks og double-bind. Hvis forskellen mellem *Agency* og *Communion* er en tilsvarende forskel i logisk type, vil det at sidestille dem derfor generere paradoks. Hvis 'Agency' således er et andet ord for (processen at tilnærme sig) 'individualitet', så kan 'Communion' ikke blot være et forsøg på at miste individualiteten. Som sagt kan 'individualitet' ikke alene være processen at afgrænse sig; vi er alle nødvendigvis afgrænsede, og dog er vi alle samtidig nødvendigvis også del af noget større. Den form for 'afgrænsning' som 'Agency' må henvise til, må derfor snarere være en epistemologisk afgrænsning: "*The aim is to become a powerful and autonomous 'agent,' a force to be reckoned with.*" (*Op. cit.*) At bestyrke sin epistemologiske afgrænsning af sig selv som en enhed med handlefærdighed (agens) må derfor være definitionen på 'Agency' eller individualisme. Der er altså ikke tale om at afgrænse sig fra andre i nogen 'objektiv' forstand, skønt dette netop er, hvad folk forestiller sig, de gør. Heri består paradokset.<sup>7</sup>

Et andet eksempel er ordet 'autonomous'. McAdams bruger udtrykket nærmest i betydningen 'uafhængig'. En systemisk definition på begrebet 'uafhængig' kunne være en beskrivelse af en enhed, der udelukkende agerer ud fra information, den allerede rummer. Sådant en enheds responser til omgivelserne er upåvirkelige af omgivelsernes responser. Dette svarer til Læring Nul, men det er næppe, hvad McAdams mener. Vi er alle 'autonome' i betydningen 'selvstyrende' i den forstand, at vi alle er knudepunkter af korrektive kontrolkredsløb, men dette forudsætter netop kontekster og ydre betingning. Der er ingen måde, hvorpå vi kan være 'selvstyrende' og samtidig 'uafhængige', ud over Læring Nul. Det ville svare til, at 'Jeg' skulle være årsag og oprindelse til en sekvens af begivenheder, der ikke samtidig er 'virkning' af noget andet, hvilket er absurd. 'Autonomous' som McAdams bruger det svarer til forestillingen om 'fri vilje', og med dette følger hele den lineære tænkning og Selvets epistemologi. Hvis 'Jeg' kun opfattes som den del af kredsløbet, som jeg kan erkende bevidst, så ekskluderes væsentlige dele af kredsløbet fra 'mig', men fordringen 'Kend dig selv!' tvinger mig

---

<sup>7</sup>Bruner (2003) giver et eksempel på en ung mand, der drager ud i ødemarken for at klare sig selv og opnå størst mulig uafhængighed. Han bliver senere fundt død i vraget af en bus. Dette er den logiske konklusion på at forsøge at udleve individualisme eller Agency til fulde. Ikke før i døden kan det siges til fulde at være lykkedes ham. Dette er paradokset.

netop til det.

“[...] the rhetoric of identity is [...] quite pervasive in modernity and thus most modern adults are quite familiar with it.

Modern societies do not expressly prescribe particular identities for particular adults. At the same time, however, these societies insist that an adult should be someone who both fits in and is unique”

(McAdams, 1996, s. 306)

Vestens kulturer rummer altså en implicit forståelse af mennesket som et individ, hvilket er en særlig forståelse af menneskets plads i verden; en myte.<sup>8</sup> Hele ‘identitetens problem’, “*the problem of overall unity and purpose in human lives*” (*Ibid.*), er affødt af denne myte. Individualisme er dermed en art meta-identitet, hvilket vil sige, at hvad ‘identitet’ er for det enkelte menneske, er ‘individualisme’ for en klasse af mennesker. Den eksistentielle tomhed er en effekt af individopfattelsen, men den er samtidig betinget af den, hvis ellers McAdams har ret i sin betragtning: Den eksistentielle tomhed er det ‘problem’, som skabelsen af den personlige myte tilbyder en løsning på, men denne løsning bestyrker samtidig opfattelsen af mennesket som et individ, jf. ovenstående. Dette er et eksempel på tillært afhængighed.

## Identitet som afhængighed

Identiteten er nødvendigvis flygtig; den kan aldrig være mere stabil end det, den er defineret i forhold til. Identiteten er individets forsvar mod oplevelsen af eksistentiel tomhed, men både identiteten og den eksistentielle tomhed er effekter af individualiteten. *Horror vacui* er identitetens skyggeside.

‘Eksistentiel tomhed’ er naturligvis ikke en ting, men en tilstand. Som en interviewdeltager udtrykte det: “*Jeg følte, at jeg var unødvendig; at der ikke var nogen grund til, at jeg var her; at det ærligt talt ikke ville betyde det helt store, hvis jeg forsvandt.*” Det interessante er ikke oplevelsen i sig selv, men hans fortvivlelse over den.

Når vi er knudepunkter af kommunikationskredsløb, er identiteten derfor også en del af disse kredsløb. Et narrativ er en særlig måde at

<sup>8</sup>McAdams (1996) nævner romanen og dagbogen som to særlige, moderne udtryksformer, der er knyttet til identiteten (s. 298). Men de er samtidig redskaber, der afgrænser det enkelte menneske som særegent. Således er de eksempler på den implicite individ-forståelse, og dermed ‘skabeloner for kommunikation’ jf. Aungers ‘signal templates’ (*Op. cit.*).

segmentere begivenhedsstrømmen, og en måde at kommunikere denne segmentering på, hvorved den kan indgå i kredsløbene. Frem for blot at beskrive mig selv som fx 'modig', kan jeg beskrive en begivenhedssekvens med forhold, som kan være grundlag for en sådan afgrænsning af et karaktertræk.<sup>9</sup> Hvem jeg 'er' er altid en afgrænsning af forholdet mellem 'mig' og andre, og når jeg indgår i et forhold med en anden, og segmenteringen af interaktionssekvensen forløber, som jeg forventer, er det en forstærkning af denne afgrænsning (Læring II). Identiteten kan således ikke eksistere i et vakuum; når identitet er en fortløbende kommunikationsproces mellem mindst to enheder (A og B), har A også en udviklet (medfødt eller tillært) responsivitet til Bs responser (og vice versa). Der er således et afhængighedsforhold mellem A og B. I det omfang A's egen homøostatiske stabilitet er betinget af stimulation på A's udviklede responsivitet, er der tale om en egentlig tillært afhængighed. *Abstinens* må således være den destabilisering, som begynder, når stimulation på responsiviteten udebliver.

Min afgrænsning af 'mig' er således delvist betinget af andre, fordi jeg herigennem modtager forstærkning på korrektheden af min afgrænsning. Identiteten er derved også kommunikative handlinger til mig selv. I det omfang, jeg konstant betvivler korrektheden af min afgrænsning, opstår der derfor en afhængighed af forstærkning, hvilket egentlig er en bekræftelse af korrektheden af min forventning til *forholdet* mellem 'mig' og en anden (og hvis forholdet er negativt kan fx en fjendtlig reaktion udmærket være positiv).<sup>10</sup> Således kan eksistentiel tomhed forstås som abstinens.

*Forældelse* er en beskrivelse af et forhold, hvor der er en diakronisk tidsforskydelse mellem elementerne. Hvis værdien af  $V_1$  er afhængig af forholdet mellem  $V_2$  og  $V_3$ , og  $V_2$  forandres, så er det nødvendigt at ændre  $V_3$  for at holde  $V_1$  stabil (hvis værdien af  $V_1$  er een af de propositioner, som systemet gennem homøostatisk kontrol søger at opretholde som sand). Hvis  $V_2$  ændrer sig hurtigere end  $V_3$  kan tilpasse sig, er der således tale om forældelse (Bateson, 1979, s. 205–208). Forældelse kan derved også beskrives som 'ensidig udvikling' eller en allostatisk tilstand.<sup>11</sup> Hvis for-

---

<sup>9</sup>Identitet er dog ikke nødvendigvis udelukkende formidlet i narrativ form. Tvært imod er eet af de væsentligste problemer med McAdams' teori, at den fokuserer for ensidigt på verbal kommunikation, og derfor overser de andre ikoniske, paralingvistiske kommunikationskanaler, bl.a. kinæstetik og kunst.

<sup>10</sup>Dette princip gælder i øvrigt generelt, at det vi er i tvivl om, er det vi fokuserer på.

<sup>11</sup>"an allostatic state results in an imbalance of the primary mediators [of allostasis],

andringen i  $V_2$  er monoton, er den eneste stabilitet, der kan opnås, derfor stabil forandring.

Identitet handler i dag om forandring: “[A] person’s identity is not to be found in behavior, nor—important though this is—in the reactions of others, but in the capacity to keep a particular narrative going” (Giddens, citeret i McAdams, 1999, s. 298), og dette synspunkt er i overensstemmelse med McAdams teori. Det har imidlertid ikke altid været tilfældet, idet identitetsprocessen i begyndelsen af det 20. århundrede var rettet mod ensliggørelse, mens den i dag er rettet mod forskelliggørelse (Lundmann Jensen, 2006, s. 92). At identiteten (eller ‘karakteren’)<sup>12</sup> i dag fremstår som ‘ustabil’ eller som et ‘problem’ er derfor en effekt af, at den er defineret i forhold til kontinuerligt foranderlige variable:

“[P]ersoners identitet har forandret sig fra at omhandle ejerskab til at omhandle forbrug. Vores identitet fastlægges ikke længere så meget af, hvad vi ‘ej’ i bred forstand<sup>[13]</sup> (det være sig ejendom, formelle kvalifikationer eller en karriere), men derimod af, hvad vi ‘forbruger’ i en bred forstand (varer, oplevelser, kompetencer eller job).”  
(Brinkmann, 2008, s. 15)

Identiteten er således evigt i fare for at forældes, og derfor bliver det nødvendigt evindeligt at spørge ‘Hvem er jeg?’ Hvis identitet er et afhængighedsforhold, kan vi derfor i dag betegnes som bekræftelsesjunkier. Dette er parallelt til narcissistisk hypervigilans.<sup>14</sup>

Netop fordi den eneste form for stabilitet er stabil forandring, opstår den ‘rastløshed’ som kendetegner forældelsen. For vesterlændingen forbliver identitetsspørgsmålet fremme i hans bevidsthed: “One’s very identity becomes a product or project that is fashioned and sculpted, not unlike a work of art or a technological artifact.” (McAdams, 1999, s. 297, *mf.*). Fra dette

*reflecting excessive production of some and inadequate production of others.”*

(McEwen, 2004, s. 3)

<sup>12</sup>Bemærk, jeg bruger hér ‘identitet’ og ‘karakter’ som udtryk for det samme fænomen, men hvor ‘karakter’ henviser til tidligere tiders mere stabile variant, og ‘identitet’ til nutidens mere foranderlige variant.

<sup>13</sup>I tidligere tiders bonde- og industrisamfund var dette stabile, ydre forhold, der var redundante i samfunds- og erhvervsstrukturen. Dvs. de kunne altid udledes deraf. I sådan et samfund “[...] er det ikke nødvendigt at gøre noget specielt for at vise, hvem man er, og hvor meget jord man ejer. Det ved alle.” (Ole Thyssen, citeret i Lundmann Jensen, 2006, s. 115)

<sup>14</sup>Lundmann Jensen (2006) har jf. dysfunktion-forståelsen beskrevet disse samfundstræk ud fra en kontekstualiseret narcissisme-forståelse, der ser ‘narcissisme’ som et gradsspørgsmål, snarere end en kategorisk patologi.

synspunkt bliver identiteten en vare, der skal markedsføres: Det handler om at være ‘interessant på et interessant sted’<sup>15</sup> og at kommunikere dette. Metaforen kan endog strækkes videre ved at sige, at identiteten ligesom de fleste andre oplevelsesrelaterede produkter i dag har en indbygget forældelsesdato (Brinkmann, 2006, s. 96).

Årsagen til at denne lidt fortærskede parallel mellem forbrugerrisme og identitetsprocessen er, at de begge er knyttet til ‘oplevelsessamfundet’ eller ‘forbrugssamfundet’, hvilket eksempelvis er afspejlet i, at de vestlige økonomier er baseret på et ideal om evig vækst; ideen om grænseløs udvikling.<sup>16</sup> Dette er nødvendigvis uforeneligt med den biologiske verden, som ikke kan rumme monotone værdier (Bateson, 1979, s. 50) og det må derfor forblive et ideal eller føre til en destabilisering af systemet. Dog, sideløbende med idealet om evig vækst er samtidig et ideal om enhed og sammenhæng i identiteten; den personlige myte skal kommunikere ‘unity and purpose’ (jf. McAdams ovenfor; jf. Lundmann Jensen, 2006, s. 116), hvilket er affødt af forståelsen af mennesket som en udelelig enhed; et individ. Det vestlige individ er således kaldet til at skulle udtrykke enhed, stabilitet og målrettethed igennem en identitet, som er defineret i forhold til et samfund, som er i hastig, ustandselig forandring. Disse paradokser er alle effekter af myten om individet.

## Mindstekrav for dysfunktioner

Dysfunktionalitet er et unikt karakteristikum for *Creatura* og forudsætter derfor de grundlæggende krav for åndlige processer. De krav, der her er tale om, er derfor de særlige forhold ved *Creatura*, som er nødvendige for at dysfunktionalitet kan forekomme.

---

<sup>15</sup>Jf. Andersen (2009, s. 154). Dette er den såkaldte selviscenesættelse.

<sup>16</sup>Og dette er den nøjagtige, komplimentære (‘enantiodromiske’) modsætning til mediernes populære, tragiske fremstilling af menneskeheden som en ‘sygdom’, fx:

“Every mammal on this planet instinctively develops a natural equilibrium with the surrounding environment but you humans do not. You move to an area and you multiply and multiply until every natural resource is consumed. The only way you can survive is to spread to another area. There is another organism on this planet that follows the same pattern. Do you know what it is? A virus.”

—AGENT SMITH, fra *The Matrix*

Som minimum må der være en form for rigiditet og et skift i kontekst. Dette er dysfunktionalitet kendetegnet ved Læring Nul, hvilket vil sige størst mulig rigiditet for systemet. Hvis system A flyttes fra kontekst x til kontekst y, og det ikke besidder nogen form for korrektionsmekanismer, kan dets respons sæt nu være dysfunktionelt (men er det ikke nødvendigvis). Dysfunktionalitet er dermed ikke en egenskab ved systemet, men er altid et forhold mellem systemet, dets kapacitet for læring, og en given kontekst. Tilpasning er i udgangspunktet et forsøg på at holde dette forhold stabilt (eller optimere det). I forhold til homøostatisk stabilitet er al læring og forandring grundlæggende aversiv (Bateson, 1972, s. 448; og i denne forstand er 'evolution' ikke en forandringsproces, men en stabiliseringsproces, der søger at modstå entropi). Skift i kontekst kan generere fejl, som må korrigeres gennem en læringsproces af højere niveau (genetablering af homøostasis gennem allostasis). Dysfunktionalitet må derfor kendetegne de tilfælde, hvor systemet er forhindret i at foretage en korrektion på grund af begrænsninger (fx rigiditet).

Idet dysfunktionalitet består i et forhold, kan det heller ikke adskilles fra det logiske niveau, hvor dette forhold forekommer: Hvad der er dysfunktionelt for en enhed i et system, kan derfor være en adaptiv respons for systemet; og modsat kan et 'funktionelt' forhold mellem enhederne være dysfunktionelt for systemet. Systemet kan således være blindt for, at de propositioner, det søger at opretholde som sande, kan føre til dets undergang. Egentlig *patologi* vil jeg betegne de tilfælde, hvor forandring i en enheds responser eller responsivitet destabiliserer hele systemet. Forskellen mellem dysfunktion og patologi er altså en forskel i niveau.

## Desensivering

Afhængighed kan betragtes som en særlig form for dysfunktion, hvor en enhed mindsker sin responsivitet til en tilsvarende stigende stimulering (allostasis) for at holde forholdet mellem enhederne stabilt (homøostasis). I en bimetal-termostat, er fx legeringens responsivitet til temperaturudsving en 'konstant'. Kredsløbets stabile funktion er betinget af, at bimetallets bøjningsgrad i forhold til en given temperatur ikke ændrer sig over tid. Dette er en af kredsløbets iboende 'regler for transformerings' (jf. kriterium 5). Hvis bimetallets responsivitet forringes over tid, vil det bevirke, at tempe-

raturen for den samme indstilling støt stiger: Der skal en stadigt kraftigere påvirkning til, for at generere den 'samme' effekt, og det korrigeres ikke, da kredsløbet har karakter af Læring Nul. Dette er en *desensivering*. Hvis temperaturen nu skal holdes konstant, er det nødvendigt med et yderligere kontrolkredsløb, fx i form af en beboer, der nedjusterer termostaternes indstilling som respons på forskelle i gennemsnitstemperaturen (allostasis). Desensivering er altid to-komponent, ligesom forældelse: Enhed A reducerer sin responsivitet over for B's signal gennem et kontrolkredsløb (allostasis), for at kompensere for et øget signal fra B; og B bestyrker sit signal gennem et kontrolkredsløb for at kompensere for A's formindskede responsivitet.

## Supernormal stimuli

En *supernormal stimulus*<sup>17</sup> er et udtryk for et dysfunktionelt forhold mellem enheder i et system, som pga. allostatisk forandringer kan være afhængighedsskabende:

“[T]here are many records of adult passerine birds feeding a fledged young *C. canorus* raised by a different host species; this, like lipstick in the courtship of mankind, demonstrates successful exploitation by means of a 'super-stimulus'.”

(Lack, citeret i Dawkins, 1982, s. 69).

“When a human behaves in a way that is manifestly bad for him, for instance when he continually takes poison [...] he may be unable to save himself because of some direct subverting influence of the poison on his nervous system. Such is the case of the heroin addict who knows the drug is killing him, but who cannot stop taking it because the drug itself controls his nervous system.<sup>[18]</sup> [...] [T]he cuckoo nestling's lipstick-like gape is regarded as a supernormal stimulus, and [...] foster parents have been described as apparently 'addicted' to the supernormal stimulus. Could it be that the host can no more resist the supernormal manipulative power of the cuckoo nestling than the junkie can resist his fix, or than the brainwashed prisoner can resist the orders of his captor, however much it would benefit him to do so?” (Dawkins, *Ibid.*)

---

<sup>17</sup>Udtrykket stammer egl. fra Niko Tinbergens forskning i måger, jf. Dawkins (1982, s. 67–70)

<sup>18</sup>Jf. Dawkins syn på '[...] animal 'communication' as a means by which one animal makes use of another animal's muscle power.' (*Op. cit.*) Der er ingen egentlig forskel på 'kommunikation' og 'manipulation'.



Supernormale stimuli kan føre til afhængighed gennem desensivering af både iboende og udviklet responsivitet, forudsat blot der er en vis rigiditet. Det er en fejlagtig opfattelse at se narkotikumets afhængighedsskabende virkning som en essens ved stoffet (en *virtus dormitiva*), frem for som en form for kommunikation, og derfor generelt at se 'afhængighed' som betinget af en udefrakommende (oftest kemisk) stimulans. Stimulation er en kommunikativ handling.

Belønningssystemet, som er responsivt over for fx sukker, salt eller fedt, er udviklet i forhold til et miljø (en kontekst), hvor disse var stabilt sjældne. Homøostatisk kontrol, som ville sikre mindre indtagelse efter forøget indtagelse, ville derfor som minimum have været unødvendigt, og sandsynligvis ikke adaptivt, hvis disse var i permanent underskud. Dette system rummer en vis rigiditet, som hæmmer dets evne til at tilpasse sig til det skift i kontekst, som det nuværende miljø udgør:

“[G]ood things come in optima, not maxima. For every desirable substance or experience there is an optimum amount such that more than the optimum is toxic. This is obviously true of such good things as oxygen, calcium, food, entertainment, clothes, psychotherapy, rage and perhaps even love. All become toxic when consumed in excessive quantities.” (Bateson, 1991, s. 297)

Chokoladekage, pornografi, slik, reklamer, chips og fastfood er blot nogle af hverdagens eksempler på supernormale stimuli.

## Nådesløse idealer

Hvis identitet er en form for afhængighed, er det værd at undersøge, hvilke supernormale stimuli der betinger den. Her vil jeg blot give et enkelt eksempel. Vi lever i et samfund, som giver os stadigt mere raffinerede teknikker til at overstimulere os selv og hinanden, samtidig med at flere af disse kommunikationskanaler er 'kontekst-frie', hvilket vil sige at konteksten for budskabets modtagelse kun i ringe grad kvalificerer budskabet.<sup>19</sup> Eksempelvis muliggør udviklingen i de digitale medier en stadigt mere målrettet og effektiv stimulation af (dele af) vores sansesystem, og en

<sup>19</sup>Jf. fx Larsen (1989), der har undersøgt erindringer af nyhedsrapporteringer og betydningen af deres 'dekontekstualiserede' karakter for vores erindringer.

stadigt større bevidst kontrol med de signaler, som sendes ud. Men *cui bono?*

Den struktur, vi har lært at forvente i underholdningsmedierne, kaldes bl.a. i narratologien *The Hero's Journey*, og er utvivlsomt næsten allestedsnærværende i vores fortællinger, bøger, film osv. i dag. Christopher Vogler har skrevet bogen *The Writer's Journey* (1998), der er en art selvhjælpslitteratur for håbefulde forfattere, bygget over *Hero's Journey*-motivet. Deri giver han foruden en let-anvendelig opskrift på en 'god' historie (med alt hvad det indebærer af amerikanske klicheer) også utallige eksempler på direkte anvendelse af strukturen i film (ikke mindst nogle af de kendteste værker af Spielberg og Lucas, jf. s. xxxi). Vogler har også selv arbejdet for bl.a. Disney med fx manuskriptet til *The Lion King* (Vogler, 1998, s. 258ff).

*The Hero's Journey* var det navn, Joseph Campbell i sin bog *The Hero with a Thousand Faces* (1949) gav den struktur, han mente var fælles for alle folkeslags mytologier; monomyten. Han baserer sig på C.G. Jungs analytiske psykologi og begrundede de tilsyneladende universelle fællestræk med en henvisning til arketyperne. En sådan universalistisk tilgang til et akademisk studie af mytologier vækker ellers ikke megen genklang i dag, lige så lidt som Jungs teori i den akademiske psykologi. Campbells værk blev imidlertid overmåde populært, og i særlig grad blandt Hollywoods manuskriptforfattere. Ligesom den humanistiske psykologi overlever (og lever sit eget liv) i selvrealiserings- og coachingbølgens litteratur,<sup>20</sup> og Freud i folkeskolens danskundervisning—løsrevet fra den tid og idé-økologi, de er udviklet i forhold til—således overlever arketyperne og monomyten på det store lærred; i underholdningsmedierne.

Den personlige myte i McAdams' teori låner netop sine temaer, motiver, figurer og struktur fra kulturens fortællinger (dvs. dens mytologi) (McAdams, 1993, fx s. 75). Når han betegner det en *heroisk* myte, henviser<sup>21</sup> han til netop Joseph Campbells bog. Således er også film, bøger og andre underholdningsmedier væsentlige brikker i individets identitetsdannelse: "*Stories are metaphors by which people measure and adjust their own lives, by comparing them to those of the characters*" (Vogler, s. 300). Hvis dette er sandt, tvinger det os alle til uophørligt at spørge: 'Hvis mit liv var en

---

<sup>20</sup>Jf. Brinkmann (2005b)

<sup>21</sup>McAdams siger faktisk aldrig ligeud, at det er Campbells begreb, han henviser til, men nævner ofte Campbell i en sidebemærkning (fx McAdams, 1996, s. 313).

historie, ville den så være værd at høre?”<sup>22</sup>

“Envy probably was useful to motivate our [evolutionary] ancestors to strive for what others could obtain. Now few of us can achieve the goals envy sets for us, and none of us can achieve the fantasy lives we see on television. The beautiful, handsome, rich, kind, loving, brave, wise, creative, powerful, brilliant heroes we see on the screen are out of this world. Our own wives and husbands, fathers and mothers, sons and daughters can seem profoundly inadequate *by comparison*. So we are dissatisfied with them and even more dissatisfied with ourselves.”

(Nesse & Williams, 1997, s. 12, *mf.*)

Underholdningsmediernes figurer kan udgøre umulige individ-idealiser, som det enkelte menneske slet ikke kan leve op til. Jeg tvinges til at sammenligne mig med figurer, der altid vækker nøjagtigt de responser (‘tanker’ eller ‘følelser’) i mig, som signalerer deres identitets-kommunikations effektivitet. Dette er en effekt af, at denne kommunikation netop er præstruktureret (som regel i narrativ form) og optimeret til maksimal stimulation—klimaks, katharsis, apotheosis—mens ‘narrativiseringen’ af mit eget liv (dvs. segmenteringen af begivenhedsstrømmen) er langt mere uforudsigelig, og sjældent tilbyder de samme muligheder for dramatiske spændingsophyninger og forløsninger: Tøver filmhelten i sin tale, tager man scenen om. Tøver jeg til en jobsamtale, får jeg ikke jobbet.

Et simple, ikonisk eksempel er fx et fotografi. Et billede er ikke et udsnit af virkeligheden, men et symbol, en signalkabelon, der *repræsenterer* et udsnit og kontinuerligt udsender ‘det samme’ signal. Det er egentlig en fejl at se billedet som et udsnit, snarere end som en repræsentation, men det er elementer af læring, der ligger dybt i vores epistemologiske proces, ligesom læsning og bogstavgenkendelse: Det er næsten umuligt *ikke* at se disse sorte streger som bogstaver og læse dem som ord. Tilsvarende bruger hjernen fx parallaxis<sup>23</sup> og forskellen fra den lette forskydning mellem øjnenes position til at beregne dybde. Vi kan ikke ‘se’ dybde, men vi kan heller ikke uden videre holde op med at erkende dybdeperspektiv.

I reklame- og modebranchen sker selektion på flere niveauer. Først udvælges modeller med det mest effektive udtryk. De fotograferes derefter i serier med flere billeder i sekundet, der efterfølgende giver de bedste

<sup>22</sup>Jf. McAdams’ æstetiske kriterium, (1993, s. 109). At være “interessant på et interessant sted” som Andersen (2009) kækt kaldte det. Dvs. en identitetsmarkør.

<sup>23</sup>Dvs. at nære objekter hurtigere forsvinder ud af synsfeltet end fjernere objekter (jf. Batesons gennemgang af Ames-eksperimenterne, fx 1991, s. 215ff).

muligheder for at udvælge netop det billede, der igen har det mest effektive, kinæstetiske udtryk. Derefter igen efterbehandles billederne, og med fx HDR-teknikker kan også lysstyrke og kontrast justeres, så billederne får et næsten overjordisk udtryk.<sup>24</sup> Disse er blot klassiske eksempler på teknikker, der tillader skabelsen af repræsentationer, som er langt mere perfekte end den 'virkelighed', de skal forestille at repræsentere. Vi er næppe klar over, i hvor høj grad vi egentlig udsættes for den form for signaler i vores hverdag, og netop fordi vi forsøger at leve op til disse umulige idealer, bestyrker vi dem, når hvert individ forsøger at signalere over for de andre individer, at han er unik og individuel. Dette er en *symmetrisk* eskalering, parallel til narcissistisk grandiositet. På meta-niveau bliver vi ens i al vores unikhed.

Ligesom idealet om kernefamilien stammer fra en tid, hvor præmisserne for familieforhold var anderledes (Lundmann Jensen, 2006, s. 114–120), er også idealet om en stabil 'identitet' en epistemologisk overlevering, der kan kodes til ikoniske symboler (fx gennem kinæstetik i skuespil), narrative osv., og på den måde formidles løsrevet fra de præmisser, der betingede deres udvikling. Min pointe er blot, at de ikke kun kommunikeres, men ofte også intensiveres som super-stimuli med desensivering til følge.

\*\*\*

Når virkeligheden er mytologisk og identitet et afhængighedsfænomen, der tilmed kan eskalere, hvordan forholder det sig så til de normalpsykologiske dysfunktioner? Når vi ophører med at skelne mellem 'subjekt' og 'objekt' men istedet flytter fokus til forholdet, erkender vi også, at det er forholdet, som definerer elementerne, og ikke omvendt. Den måde, vi afgrænser dette forhold på, har imidlertid også betydning for, hvad vi erkender som 'dysfunktionelt', hvilket er emnet i opgavens sidste del.

---

<sup>24</sup>Teknikken består i at samle flere billeder af det samme med forskellig eksponeringstid, hvilket gør det muligt at distribuere lysstyrke og intensitet mere dynamisk over billedets forskellige områder. I det funktionen nu er blevet standard i fx Photoshop<sup>TM</sup> kan HDR blive en ny standard, vi vil forvente af billeder. Dette er et eksempel på desensivering.

**Del III**

**Gør det nogen forskel?**

KOPPI

Копи

## En berusende virkelighed

*“For it is by means of our own victories [...] that the work of Nemesis is wrought: doom breaks from the shell of our very virtue.”*

—JOSEPH CAMPBELL (1949, s. 16)

*“We have met the enemy and he is us.”*

—POGO

I NDEN FOR LINGVISTIKKEN findes begrebet *deixis* for ord, som har en fast-defineret semantisk betydning, men hvor ordets denotation varierer i forhold til konteksten. De demonstrative pronominer er fx deictiske, hvilket muliggør en række sproglige paradokers af denne type:

*“Denne sætning er usand.”*

‘Denne’ er deictisk, og paradokset opstår, fordi ordet hér henviser til sætningen som helhed: Ordet skaber en ‘ramme’, en klasse, der afgrænser sætningen og henviser til netop denne klasse. Det overskrider forskellen i logisk niveau og henviser til den helhed, det selv er del af, og dette *muliggør* paradokset, men betinger det ikke—havde der stået ‘sand’ istedet, havde sætningen været selvbekræftende. Ethvert codesystem, som benytter henvisninger, pointere osv. kan skabe et lignende paradoks, inklusive de kodificerede sekvenser af Læring II: Paradoks og selvekræftelse er to sider af samme sag. Dette er omtrent, hvad et menneske er.

En af konsekvenserne af Batesons opdeling, og dermed Læring II-elementernes selvbekræftende natur, er, at ‘virkelighed’ antager mytologisk

karakter. I forhold til at forstå den almene vesterlændings adfærd er det ikke frugtbart at antage een 'Virkelighed' (med stort V), men istedet parallelle 'virkeligheder' (i anførselstegn som en påmindelse om, at dette også er en pleromatisering af en proces).<sup>1</sup>

Det er imidlertid netop ikke sådan, den almene vesterlænding opfatter sig selv; netop *fordi* han lever i Materialismens Mytologi, tror han også på sin egen 'essens' og på sine erkendelsers objektivitet—han tror på, at han erkender Virkeligheden. I kapitel 5 foreslår jeg, at Myten om Individet skaber en ramme eller abstrakt afgrænsning i hvert menneskes erkendelse af både sig selv og andre, der ekskluderer alle 'ydre' dele af det kredsløb, han er. Som mytologisk enhed i et vakuum må han utrætteligt kommunikere sin enhed—sin identitet—fordi den er defineret i forhold til et hastigt foranderligt samfund. Jeg beskrev identitet som en afhængighed, men det kan uddybes med en parallel: "*The [AA] member was never enslaved by alcohol. Intoxication merely served as an escape from personal enslavement to the false ideals of a materialistic society.*" (Bernard Smith, citeret i Bateson, 1972, s. 311).

Disse synspunkter er afledt af Batesons indledende opdeling, og i dette kapitel vil jeg diskutere betydningen af dem i forhold til at forstå de normalpsykologiske dysfunktioner.

## Symptom

Den model, jeg indtil nu har fremført, har ind til videre været udelukkende abstrakt; beskrivelser af klasser, sæt, aggregater og de forhold, der må bestå imellem dem. Kapitel 5 demonstrerede, at det er muligt at knytte McAdams' teori på disse abstrakte forhold, hvorved identitet kommer til at fremstå som et afhængighedsforhold, der i dag består i en allostatisk tilstand, og som ydermere *kan* eskalere i et positivt feedback-loop pga. supernormale stimuli.

Netop derfor bliver det ustandseligt vanskeligere at efterleve McAdams' bud om, at hvert individ skal være sin egen mytemager, og om nødvendigt digte sig ud af sin depression. Det er et eksempel på en første-ordens be-

---

<sup>1</sup>Karsten Hundeide (2003) bruger fx istedet ordet 'livsverden' der måske bedre udtrykker deres idiosynkratiske karakter.



handling af et anden-ordens symptom; en ‘systemisk smutvej’, som Bateson kaldte den formålsrettede, lineære tilgang til behandling og problemløsning:

“*Individual* comfort and discomfort become the only criteria for choice of *social* change and the basic contrast of logical typing between the member and the category is forgotten until new discomforts are (inevitably) created by the new state of affairs.”

(Bateson, 1979, s. 209)

Kort sagt: “[T]he symptom is the system’s attempt to cure itself” (Bateson, 1991, s. 257). Hvis jeg skal fortsætte min misbrugsparallel, vil det imidlertid betyde, at de normalpsykologiske dysfunktioner skal svare til fx alkoholi-kerens *beruselse*—at det er den materialistiske mytologis komplimentære modsætning eller antitese; at fx depression ikke er en dysfunktion, men systemets eget forsøg på at *korrigere* en dysfunktion, og ved at ‘behandle’ depressionen, enten med psykofarmaka eller terapi, sørger vi egentlig blot for, at den deprimerede kan fortsætte en tid endnu i det dysfunktionelle forhold.<sup>2</sup>

## Niveauer af dysfunktioner

I forhold til de normalpsykologiske dysfunktioner verserer der en debat mellem to overordnede typer af evolutionære forklaringsmodeller; af Bal-dursson (unpub, s. 4) kaldet den ‘strukturelle’ og den ‘funktionalistiske’. Den første ser fx depression som en fejl i eet af systemets elementer. Her er årsagen udefrakommende, ligesom de eksterne påvirkninger i den neoklas-siske økonomis kvilibriumsmodel: Her ses pludselige skift i markedet, teknologiske nyskabelser osv., som ydre, forstyrrende faktorer, der midlerti-digt kaster økonomien ud i en uligevægtstilstand, indtil et nyt kvilibrium er oprettet. Tilsvarende ser de strukturelle forklaringer dysfunktionerne som en forstyrrelse, der mindsker organismens ‘fitness’ (arvemæssige over-levelsesværdi), og som evolutionsprocessen derfor vil selekttere negativt på.

Modsat ser de funktionalistiske forklaringer dysfunktionerne som af-ledt af *adaptive* responser; som funktionelle forhold og dermed som fitness-

---

<sup>2</sup>Jf. Sundhedsstyrelsens rapport (2010) er der også netop et væsentligt tilbagefald.

forøgende.<sup>3</sup> Som både Baldursson (unpub) og Gilbert (2006) bemærker, kan fx depression findes i både adaptive og maladaptive varianter, hvilket er parallelt til McEwens (2004) beskrivelse af stress som en midlertidigt adaptiv, allostatisk respons, hvor systemet søger at holde mere grundlæggende propositioner sande ved at forandre mere overfladiske propositioner. I den strukturelle version ligger årsagen således i en *forandring* af et forhold, som organismen ikke uden videre kan tilpasse sig (jf. afsnit om dysfunktioner), mens årsagen i den funktionalistiske version modsat ligger i, at en midlertidig, adaptiv tilpasning bliver *stabil* eller eskalerer (jf. afsnit om supernormal stimuli). Fælles for dem begge er dog, at de ser fx 'evnen' til at blive deprimeret som betinget af vores grundlæggende *sociale* natur (jf. Sedikides & Brewer, 2001). Selve fremhævnningen af dette er egentlig symptomatisk: Socialitet er standard—det er *forholdene*, der betinger enhederne, ikke omvendt.

Således udelukker disse to forklaringsmodeller egentlig ikke hinanden: Den voksende splittelse i *Creatura* kan udmærket bevirke, at fx depressionslignende responser, der tidligere var adaptive, i dag har større sandsynlighed for at blive dysfunktionelle, fx på grund af umuligheden i at leve op til individualitetens idealer. På det rent genetiske niveau kan vi således have adaptive, nedarvede dispositioner til at reagere på umulige målsætninger med tilbagetrækning og 'psykologisk smerteadfærd' (som Baldursson (unpub) ser som helt parallel til fysisk smerte; som et budskab om at undgå x i fremtiden). På det næste niveau kan afgrænsningen af hvert menneske som en enhed dernæst bevirke, at vi bliver fanget i uundslippelige forhold til netop umulige idealer, der stabiliseres så resultatet bliver en form for 'udmattelsesdepression' (jf. Gilbert *et al.*, 2009 s. 132; Gilbert, 2006 s. 293, der betegner det 'contextual constraint'; jf. Ehrenberg 1998, der kaldte depression for 'utilstrækkelighedens tragedie'). Det er *forholdet*, der udgør depressionen, ikke eet af elementerne.<sup>4</sup> Så hvad er det for

---

<sup>3</sup>Det gælder fx Baldursson (unpub), Nesse & Williams (1997), Price *et al.* (1997), Gilbert (2006), Gilbert *et al.* (2009)

<sup>4</sup>Eller som Nesse & Williams med deres egen variant af *virtus dormitiva*-hypotesen ironisk udtrykker det:

"[I]magine what would happen if doctors of internal medicine studied cough the way modern psychiatrists study anxiety. First, internists would define 'cough disorder' and create objective criteria for diagnosis. [...] Then researchers would look for subtypes of cough disorder based on factor-analytic studies of clinical characteristics, genetics, epidemiology, and response to

en type forhold, og hvad består det i? Hvad er depressionens analyseenhed?

## Komplimentær & symmetrisk

Jeg har tidligere talt om complimentære og symmetriske forhold, men lad mig nu give en formel definition ud fra Bateson (1972, s. 68; s. 324): Hvis A og B udviser adfærd af typen x, således at  $a_x$  betinger  $b_x$  og omvendt, er forholdet *symmetrisk* ( $a_x \Leftrightarrow b_x$ ). Denne segmentering af interaktionen i et forhold kan eskalere i fx oprustningskapløb, hvor mere af  $a_x$  betinger tilsvarende mere af  $b_x$ . Den nøjagtige modsætning til dette mønster er, hvis  $a_x$  betinger  $b_y$ , og derfor også hvis mere af  $a_x$  betinger *mindre* af  $b_y$ . Dette er *komplimentært* ( $a_x \Leftrightarrow b_y$ ). Et eksempel kunne fx være det klassiske *fight-flight* mønster. Disse to *modi* går igen i en række forhold og interagerer på kompleks vis: Som tidligere nævnt er fx narcissistisk hypervigilans et komplimentært mønster, mens narcissistisk grandiositet er symmetrisk (jf. Lundmann Jensen, 2006).<sup>5</sup> Netop fordi 'individet' står alene, fanges han i symmetriske forhold til andre, og med mediernes idealer. Pointen er, at hvis eet af de to mønstre eskaleres og destabiliseres, vil korrektionen bestå i et omslag til dets modsætning. Desuden kan dette generere double-binds hvis fx A segmenterer interaktionen ud fra et symmetrisk mønster, mens B segmenterer det ud fra et komplimentært. Hvis A og B indgår i et symmetrisk, eskalerende forhold, bliver A konsekvent også *mindre* responsiv over for  $b_x$  og *vice versa*. Det er nøjagtigt denne mindskende responsivitet, der ansporer A til at øge  $a_x$ . Hvis B slår om i komplimentær, således at mere af  $a_x$  pludselig betinger *mindre* af  $b_x$  for B, vil dette derfor kun anspore A yderligere. Mit forslag er, at 'evnen' til at indgå i et komplimentært forhold er i hvert fald en del af det evolutionære grundlag for fx depression.

---

treatment. [...] The knowledge that codeine stops cough would lead other scientists to investigate the possibility that cough results from deficiencies in the body's codeinelike substances." (1997, s. 20)

<sup>5</sup>Her bruger jeg 'narcissisme' i den normalpsykologiske udgave, snarere end den ekstreme som ville være et eksempel på eskalering i et positivt feedback loop.

## Boolean netværk

En *boolean*<sup>6</sup> variabel er en variabel, der kun kan rumme en primitiv datatype; et binært værdisæt: TRUE–FALSE (der i programmering ofte repræsenteres som 1 og 0). Et netværk af enheder (nodes), der hver kan være i een af de to tilstande, kaldes et *boolean netværk*. Et netværk af  $n$  enheder kan således indtage  $2^n$  tilstande. Hver enhed har  $k$  forbindelser til andre enheder, og hver enheds tilstand er på et givent tidspunkt betinget af disse andre enheders tilstande via de logiske boolean operators, fx AND, OR & NOT.<sup>7</sup> I netværk med tilfældige forbindelser opstår et pludseligt omslag fra små klynger af forbundne enheder til store klynger når ratioen af forbindelser til enheder ( $k:n$ ) overstiger 1 (Beinhocker, s. 143). Dette er forbindelsesgraden (degree of connectedness):

“[I]f a network has on average more than one connection per node, then as the number of nodes grows, the number of connections will scale exponentially with the number of nodes. [...] [Thus] the number of interdependencies in the network grows faster than the network itself. [...] As the number of interdependencies grows, changes in one part of the network are more likely to have ripple effects on other parts of the network.” (Beinhocker, 2006, 150–151)

Kauffman har kaldt dette en kompleksitetskatastrofe: Når netværket vokser eksponentielt på denne måde og bevarer det samme mønster i sin forbindelsesstruktur, stiger sandsynligheden for kaskadeeffekter tilsvarende eksponentielt med antallet af enheder. “*This in turn means that densely connected networks become less adaptable as they grow*” (*Ibid.*, s. 152). Dette er en nøjagtig illustration af, hvorfor ingen forandring i en variabelværdi kan forblive monoton (jf. afsnit om afhængighed), og hvorfor afhængighed er enhver tilpasnings skyggeside: Hvis netværket reorganiserede sig i en hierarkisk struktur, der derved begrænser antallet af forbindelser, ville denne organisering betinge netværkets efterfølgende udbredelsesstruktur. Denne anden-ordens forandring ville således tillade netværket at fortsætte sin første-ordens vækst, men samtidig selv blive tiltagende mindre reversibel.

<sup>6</sup>Dette er gengivet efter Beinhockers (2006, s. 141–159) gennemgang af Stuart Kauffmans arbejde med kompleksitet i boolean netværk.

<sup>7</sup>Et netværk med tre enheder ABC kan således indtage  $2^3 = 8$  tilstande. Hvis hver enhed er forbundet til de to andre, kan AS tilstand fx være en boolean funktion af typen: ‘Hvis b og c er 1, er A 1, og i alle andre tilfælde er A 0. Dette er en boolean AND-funktion.

Afhængigt af  $k:n$ -ratioen vil (dele af) netværket uværgeligt ramme en stabil attraktor, hvor mønsteret i enhedernes tilstande gentager sig regelmæssigt. En attraktor er en stabil form eller organisering, som et dynamisk system bevæger sig mod (fx ekvilibrium). Det er dog ikke ensbetydende med, at det er en tilstand, systemet nogensinde når. Istedet kan det være en evig tilnærmelse, som termostaten der oscillerer omkring een bestemt temperatur. Enkelte, tilfældige forandringer i enheders tænd-sluk regler har her kun sjældent nogen større indflydelse på attraktoren, men kan i enkelte tilfælde resultere i kaskadeeffekter af destabilisering, hvorefter netværket på ny organiserer sig omkring en anden attraktor. Dette er *punctuated equilibrium*<sup>8</sup> hvor netværket bevæger sig fra een ekvilibriumstilstand, kendetegnet ved høj entropi, til en anden stabil tilstand, kendetegnet ved lav entropi og høj grad af forbundethed, der til sidst ender i en kompleksitetskatastrofe, efterhånden som sandsynligheden for at en enkelt, tilfældig forandring vil have kaskadeeffekter, stiger (*Ibid.*, s. 174).

## Depression som afgrænsning

Selv før et boolean netværk aktiveres første gang, er de enkelte enheders tænd-sluk regler fastlagte: En attraktor er således et mønster, der ligger latent i organiseringen af enhederne. Det er en form for rekursivitet, der kendetegner de stabile attraktorer:

“[C]ausal trains, when independently energized [by metabolism], are either self-corrective or runaway systems. In the wider epistemology, [...] a causal train either in some sense dies out as it spreads through the universe, or returns to the point from which it started. [...] [B]y returning to the place from which it started, a subsystem is established which, for greater or less length of time, will necessarily survive.” (Bateson, 1991, s. 220)

Det er disse midlertidige, stabile tilstande, vi sædvanligvis tildeler navne. Vi kunne også metodisk nedskrive regler og forbindelser for en konfiguration af et netværk, hvor et stabilt forhold mellem et subsæt af enhederne destabiliserer en større del af netværket, og så hæfte merkaten ‘dysfunktion’ på denne konfiguration. På denne måde bærer alle den slags

<sup>8</sup>Begrebet stammer egl. fra palæontologi, fra en artikel af Niles Eldredge og Stephen Jay Gould, der affødte en større debat om gradualisme versus punctuated equilibrium i arternes udviklingshistorie (jf. Dennett, 1995, s. 282ff; Dawkins, 1982, s. 101ff)

merkater i sig en implicit afgrænsning af, hvilken del af netværket, *Creatura*, de henviser til. *“But if voluntary yielding is blocked for any reason, the involuntary subordination strategy may become intense and prolonged and may be recognised as depressive illness.”* (Price et al.(1997), s. 243). Forskellen på stabilitet og forandring, og dermed på de strukturelle og funktionalistiske forklaringsmodeller, kan anskues som en forskel i niveau. Om ‘depression’ er en dysfunktion, en patologi, eller systemets forsøg på at korrigere et dysfunktionelt forhold, afhænger af afgrænsningen, og også af tidsperspektivet: Jo bredere afgrænsning, desto større tidsintervaller mellem feedback-budskaberne, og desto flere oscillationer.

I foregående kapitel brugte jeg McAdams til at illustrere de forhold, der nødvendigvis må være mellem individ og identitet. En hovedpointe var at ‘identitet’ svarer til en konfigurationsbeskrivelse af en enhed, og at dette kan udtrykkes som et afhængighedsforhold (dvs. er gruppen en enhed, har vi en gruppe-identitet). Myten om individet kommunikerer en afgrænsning af hvert enkelt menneske som en unik enhed, der derved skaber afhængigheden af at kommunikere en individuel identitet som et værn mod dens enantiodromiske modsætning; den eksistentielle tomhed. En afgrænsning på et højere abstraktionsniveau muliggør modsætninger, paradoks og double-binds på et lavere niveau, og ‘myten om individet’ er netop sådan en formidlet, abstrakt afgrænsning.

## **Kvantitative idealer**

Det er blevet et populært ‘meme’ at citere Lyotard for at forkynde ‘de store fortællingers død’ ganske som Nietzsche, for at forkynde Guds. Som Lundmann Jensen (2006, s. 130ff) imidlertid bemærker, så er det ikke de store fortællinger, som er døde, men de autoriteter, som skal berette om dem, og med dette mener han de ydre autoriteter, som vi ikke længere har tillid til: *“Given the modern skepticism about external moral authority, the self becomes, for many, an inner moral source. It becomes especially important in modernity, therefore, to be ‘true to one’s self’.”* (McAdams, 1996, s. 297). ‘Spontanitet’, ‘umiddelbarhed’ osv. er de autoriteter, vi i dag lader os vejlede af (jf. Brinkmann, 2005b). Som jeg imidlertid har bemærket, er også vores emotioner del af større kredsløb af kommunikation, og det der

derfor grundlæggende paradoksalt, når vi ser ‘følelser’ som ‘kongevejen’ til ‘ægte’ individualitet.

Min pointe er, at afgrænsningen af ‘depression’ som dysfunktion, svarer til afgrænsningen af mennesket som individ. Som jeg bemærkede i indledningen, har Sundhedsstyrelsen bekendt sig til et ideal om absolut, hedonistisk lykke i deres definition på sundhed, herunder også mental sundhed. Det er endnu et element i ‘myten om individet’, at vi skal forsøge at efterleve alle disse idealer gennem ‘selvrealisering’ fordi dette ‘selv’ er den eneste autoritet, vi har tilbage. At *forsøge* noget vil altid være en bevidst (formålsrettet) handling, der kan oversættes til, at jeg erkender forskellen mellem den nuværende tilstand (dvs. afgrænsning af et forhold  $x$ , og en ideal-tilstand  $y$ ; og derefter påvirker forholdet, med det formål at det skal tilnærme sig  $y$ .<sup>9</sup> Forholdet mellem  $x$  og  $y$ ; mellem ‘mig’ og mit ideal (hvad end det så i en given kontekst består i) er således symmetrisk og eskalerende, fordi idealerne selv er grænseløse. De er *kvantitative* idealer i den forstand, at optimum er defineret som maximum: ‘Mere’ er altid ‘bedre’.

Der er flere pointer i dette: For det første er skellet mellem ‘normer’ og ‘ideal’ ikke længere tydeligt, idet det tilhører tiden før autoriteternes død. Ehrenberg har kaldt det skellet mellem det tilladte og det forbudte, mens striden i dag står mellem det ‘mulige’ og det ‘umulige’ (1998, s. 38–39). At kommunikere normer har derfor nødvendigvis krævet en form for repræsentation af ‘ikke’. Normer er nærmere negativ selektion og digital end idealer, men i dag udtrykkes de snarere som idealer i positiv og ikonisk. Det ‘umulige’ er kun umuligt, indtil nogen gør det muligt. Vi kan således kun repræsentere  $x$  som umuligt, ved at forsøge  $x$  og fejle.

For det andet er en del af myten om individet også et ideal om ‘fri vilje’ eller fuldstændig selvkontrol: “*Afhængighed inkarnerer umuligheden af fuldstændig selvkontrol: Misbrugeren er sin egen slave, hvad enten han er afhængig af narkotika, en aktivitet eller af et andet menneske.*” (Ehrenberg, s. 39). Det er imidlertid netop sådan et ikonisk ideal, som kun kan kommunikeres gennem kontinuerlig afprøvning. Jeg kan ikke erkende eller

<sup>9</sup>Det, der mangler her, er naturligvis en beskrivelse af, hvad det egentlig vil sige, at ‘jeg’ forsøger noget: At et aggregat af forhold (‘jeg’) påvirker selve disse forhold. Det er nøjagtigt det modsatte af eksemplet med deixis: Her er det *rammen*, der refererer nedad, til eet af sine elementer. Denne form for nedadgående betingning eller kausalitet (hvis den findes) er, hvad Douglas Hofstadter (2007) kaldte et *Strange loop*, og som Bateson selv foreslog som en definition på ‘bevidsthed’ (Bateson & Bateson, 1987, s. 104).

kommunikere, at jeg har fuldstændig selvkontrol: Jeg kan kun erkende, når jeg ikke har det. For at opfylde individualismens ideal, skal jeg således være (dvs. kommunikere) 'ikke-afhængig', hvilket i ikonisk kommunikation kun kan ske gennem en *reductio ad absurdum*, hvor jeg kontinuerligt må udfordre min egen afhængighed og sociale forbundethed, for at benægte den. Og samtidig er det denne selvsamme afgrænsning af 'mig' fra resten af netværket, der nødvendigvis også afgrænser forholdene mellem de to som afhængighedsforhold. 'Jeg' kan ikke bestå uden dem.

## Individualitetens teleologi

Hvor tit tager vi ikke os selv i at begå de samme fejl igen og igen? I en tid hvor foranderlighed og udvikling er blevet et mål i sig selv, hvor tit bebrejder vi da ikke os selv, når en gammel vane med al tydelighed viser os, at vi netop ikke har formået, at ændre det vi ville?

I et univers, hvor forandring er den eviggyldige standard, er denne paradoksale forestilling i sig selv symptomatisk på, at der er noget helt galt med vores opfattelse af forholdet mellem os selv og vores omverden. Den epistemologi, der lader os tro, at vi kan 'forandre os' har også som underlæggende præmis, at standarden er stabilitet, hvilket gør 'forandring' til en aktiv handling. En formålsrettet, viljestyret handling, når den er i overensstemmelse med min forventning til segmenteringen af begivenhedsstrømmen, og en uvelkommen, udefrakommende trussel, når den ikke er.

Det eskalerende, symmetriske forhold mellem 'mig' og mit 'ideal' vil på et tidspunkt nå et punkt, hvor det enten må forandre sig, eller bryde sammen. Den 'udløsende hændelse' kan være tilfældig, men som med boolean netværk og punctuated equilibrium ligger kimen til sammenbrud latent i enhedernes organisering. Er depression således kendetegnet ved stabilitet eller forandring? Den pointe, jeg har forsøgt at udtrykke ovenfor, er, at dette er to sider af samme sag. Det symmetriske forhold er eskalerende, men således også stabilt. Når mit forsøg på at kommunikere min afgrænsethed ultimativt fejler, forandres min segmentering af forholdet også. Jeg erkender, at min afgrænsning af mig selv som en 'enhed' er umulig, hvorved mit forhold istedet forandres til at være komplimentært. Indledningsvis er dette altså en åbning mod en mere 'sund' epistemologi. Dog, hvis jeg fortsat



ser mig selv som et 'individ' vil jeg istedet være drevet til at forsøge igen. Og igen. Dermed drives jeg tilbage til det symmetriske udmattelsesforhold. På et højere niveau kan jeg således lære, at identitets-kommunikationen er håbløs. Og dog er jeg tvunget til at fortsætte, fordi alternativet er den abstinensoplevelse, jeg har kaldt den eksistentielle tomhed. Dette er en egentlig double-bind, hvor jeg uanset hvad bliver fanget i en form for kommunikative forviklinger. De vil derfor fremstå som en tilstand af fastlåsthed, og dette, vil jeg foreslå, er hvad vi opfatter som depression.<sup>10</sup> Double-bind er derfor i sig selv også et budskab om, at forandring må forekomme. Således er det også tydeligt, hvorfor McAdams' bud, at individet skal digte sig ud af sin egen depression, er paradoksalt. Det er stadig en del af dette binære forhold, og vil i bedste fald kun muliggøre, at forholdet kan fortsætte. Det er stadig en del af den overordnede myte om individet.

---

<sup>10</sup>Jf. Price *et al.*, (1997), og Gilbert (2006) der også henfører depression til en oplevelse af fastlåsthed.

Копи

## Og hvad så?

*“And the end of all our exploring  
Will be to arrive where we started  
And know the place for the first time.”*

—T.S. ELIOT

**D**A JEG BEGYNDTE denne opgave, var det med et spørgsmål om, hvad den kybernetiske tilgang kan bidrage til forståelsen af de normalpsykologiske dysfunktioner. Det var, med en upassende omformulering, et spørgsmål om, hvad Batesons værk kan *bruges* til. Hvilket *formål* kan det tjene.

Det har været et særegnt og modsætningsfyldt arbejde: I den snævreste udlægning af opgavens spørgsmål, var formålet at sammensætte og redegøre for et udvalgt sæt af begreber fra Batesons arbejde, men dette var samtidig den mest abstrakte del. I en bredere udlægning var målet at se mennesket gennem denne kybernetiske linse, og erkende betydningen af vores måde at erkende på, for hvem og hvad vi er. Og endelig, i den bredeste, og samtidig mest konkrete udlægning, var spørgsmålet, hvad denne erkendelse så kan bidrage til forståelsen af de normalpsykologiske dysfunktioner. Kort sagt: ‘Og hvad så?’

Inddelingen i opgavens tre hoveddele er parallel til de tre elementer i hovedspørgsmålet. Udgangspunktet i den første del er Batesons første skridt mod at formulere et alternativ til den epistemologi, som ifølge ham udspringer af den klassiske, ‘mekanistiske’ materialisme. For ham var Epistemologi en disciplin inden for biologi og naturhistorie, snarere end ørkesløs filosofi. Jeg følger ham fra opdelingen Pleroma–Creatura og opbygger

ud fra den en redegørelse for de væsentligste elementer i hans Epistemologi: Et sæt af begreber, der beskriver hvordan vores erkendelser (eller 'gestalter') er konstruerede ud fra abstrakte regler, som ligger uden for vores bevidsthed. Vi kan ikke erkende reglerne, men vi kan erkende *at* de er der, og at de konstruerer erkendelserne på en systemisk (ikke-tilfældig) måde. Vi kan tilsvarende heller ikke erkende *Creatura* 'udefra', idet der intet er at erkende *med* uden for *Creatura*, og intet konsistent beskrivelsessystem kan beskrive sig selv. Istedet kan vi studere vores erkendelsesværktøjs udvikling ud fra et evolutionært perspektiv og derigennem afgrænse regler, som *Creatura* vokser efter.

Selve subjekt–objekt opdelingen tilhører den gammeldags materialisme, der vilkårligt afgrænser subjektet til kroppen og det objektive til resten. Batesons Epistemologi er mere end blot en måde at beskrive erkendelse på. Det er en kosmologi, en måde at beskrive verden på, eftersom den verden, vi lever i, er den verden vi kan erkende. Det betyder imidlertid også, at vi kan tage fejl af verden: Der er ikke een objektiv sandhed om verden, for antallet af forskelle, der kan gøre en forskel, er af astronomisk størrelse, men der er stadig usandsynligt mange flere måder at fejle i en erkendelse af verden, end at have ret. For de arveligt betingede regler for erkendelse vil evolutionsprocessen derfor have selekteret negativt på de mindre 'levedygtige' regler. Det er sådan, vi kan lære om erkendelse ved at studere udviklingshistorie.

Selvom vi ikke kan være bevidste om, når de abstrakte regler konstruerer vores erkendelser, så er de stadig påvirkelige. Vi *lærer* at erkende, og mange af disse regler formidles til os. Jeg *er* min epistemologi, min måde at erkende på, og 'jeg' kan derfor ikke adskilles fra den virkelighed, 'jeg' erkender. 'Virkeligheden' får mytologisk karakter, og disse formidlede, abstrakte regler for erkendelse, får tilsvarende karakter af myter. Sådan opfatter den almene vesterlænding imidlertid ikke verden, men for at være en anvendelig Epistemologi, må den også kunne beskrive en 'forkert' epistemologi og de problemer, den giver.

*Og hvad så?* Det er her, problemet opstår. Megen 'konventionel' psykologi kommer enten til at fremstå som irrelevant, eller som medskaber af den virkelighed, den beskriver. McAdams' identitetsteori er ikke født i et vakuum, men er klart en del af den ide-økologi, som jeg i Batesons ånd benævnte Materialismens Mytologi. Samtidig er den (mener jeg) tem-

meligt nær til den almene Vesterlændings forståelse af identitet, selvom han næppe ville bruge McAdams' ordvalg med en 'personlig myte'. Den kybernetiske linse synliggør imidlertid en række paradoksale forhold, som den almene Vesterlænding er fanget ind i af den grundlæggende afgrænsning af mennesket som individ. Identitet bliver en afhængighed, og den eksistentielle tomhed abstinens. Mediernes 'kontekst-frie', rapporterede budskaber bliver parallelle virkeligheder, og overalt omkring os er vi omgivet af kommunikationskanaler, der leverer idealer, som ansporer os til symmetrisk eskalerende identitets-misbrug. Afgrænsningen af de normalpsykologiske dysfunktioner som enten 'dysfunktioner' eller 'patologier' er betinget af den samme afgrænsning af mennesket som individ: Det er for individet, de er dysfunktionelle. *Og hvad så?*

Ifølge opgavens udgangspunkt er det selve det spørgsmål, der er problemet. Hele 'problemet' med en problembaseret tilgang til opgaver er, at det underforstår en linær tilgang og en formålsrettet problemløsningsstil, og opgaven bærer præg af denne underlæggende modsætning. Opgaven fremstiller sig selv som paradoks, for den er fanget i et forsøg på at fremstille cirkulære, rekursive processer som linære fænomener, fordi den er blevet til i en linær, formålsrettet 'virkelighed', hvor psykologi er en 'anvendt' videnskab, og samfundet har brug for let-anvendelige teknikker, der kan hjælpe folk til at udholde eller overhøre budskaberne om paradoks, så de kan 'komme videre' med deres liv, og *status quo* kan blive opretholdt og lykketyranniet fortsætte. Det forekommer mig, de anvendte psykologier netop er sådanne processer, der medvirker til at opretholde propositioner om samfundet som stabile eller 'sande' hvad end det er gennem behandling eller diagnose. Og således vil jeg ende min søgen, tilbage hvor jeg begyndte:

*"All around me are familiar faces  
Worn out places, worn out faces  
Bright and early for their daily races  
Going nowhere, going nowhere"*

—ROLAND ORZABAL, *Mad World*

Копи

**Del IV**

**Bilag**

KOPI

Копи



---

# Litteraturliste

## A

- ANDERSEN, J. (2009) *De Barnagtige*. Viborg: Forlaget Hovedland
- AUNGER, R. (2002) *The Electric Meme*. New York: The Free Press

## B

- BALDURSSON, E.B. (2009) *Hyperstress*. København: Frydenlund
- BALDURSSON, E.B. (unpub) "Depression og det moderne arbejde"  
Aalborg: Aalborg Universitet
- BATESON, G. (1972/2000) *Steps to an Ecology of Mind*. Chicago, Illinois: University of Chicago Press.
- BATESON, G. (1979/2002) *Mind and Nature*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press, Inc.
- BATESON, G. (1991) *A Sacred Unity*. New York: HarperCollins Publishers.
- BATESON, G. & BATESON, M.C. (1987/2005) *Angels Fear*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press, Inc.
- BATESON, M.C. (2005) "The Double Bind: Pathology and Creativity"  
*Cybernetics & Human Knowing*, 12 (1-2): 11-21
- BEINHOCKER, E.D. (2006/2007) *The Origin of Wealth*. London: Random House Business Books

- BEM, D.J. (1967) "Self-Perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena" *Psychological Review*, 74 (3): 183–200
- BERNTSEN, D. & LARSEN, S.F. (1993) *Læsningsformer*. Aalborg: Forlaget Biblioteksarbejde
- BERNTSEN, D. & RUBIN, D.C. (2004) "Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory" *Memory & Cognition*, 32 (3): 427–442
- BRINKMANN, S. (2005a) "Human Kinds and the Looping Effects in Psychology" *Theory & Psychology*, 15 (6): 767–791
- BRINKMANN, S. (2005b) "Selvrealiseringens Etik" In: Brinkmann & Eriksen (Eds), *Selvrealisering*. Århus: Forlaget Klim
- BRINKMANN, S. (2006) "Questioning constructionism: Towards an ethics of finitude" *Journal of Humanistic Psychology*, 46 (1): 92–111
- BRINKMANN, S. (2008) *Identitet*. Århus: Forlaget Klim
- BRUNER, J. (2003) "Self-making Narratives" In: FIVUSH, R. & HADEN, C. A. (Eds) *Autobiographical Memory and the Construction of a Narrative Self: Development and Cultural Perspectives*. (209–224). New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.

## C

- CAMPBELL, J. (1949/1993) *The Hero with a Thousand Faces*. London: Fontana Press.

## D

- DAWKINS, R. (1976/2006) *The Selfish Gene*. Oxford: Oxford University Press
- DAWKINS, R. (1982/1999) *The Extended Phenotype*. Oxford: Oxford University Press
- DENNETT, D.C. (1991/1993) *Consciousness Explained*. London, England: Penguin Books Ltd.
- DENNETT, D.C. (1995/1996) *Darwin's Dangerous Idea*. London, England: Penguin Books Ltd.

- DENNETT, D.C. (1998) "Postmodernism and Truth"  
<http://ase.tufts.edu/cogstud/papers/postmod.tru.htm> (tilgået d. 19. november 2010)

## E

- EHRENBERG, A. (1998/2010) *Det udmattede selv. Depression og samfund*. København: Informations Forlag
- ERIKSON, M.G. (2007) "The Meaning of the Future: Toward a More Specific Definition of Possible Selves" *Review of General Psychology*, 11 (4): 348–358

## F

- FESTINGER, L. & ARONSON, E. (1960) "Arousal and Reduction of Dissonances in Social Contexts" In: CARTWRIGHT, D. & ZANDER, A. (Eds) *Group Dynamics*. New York, USA: Harper and Row.

## G

- GILBERT, P. (2006) "Evolution and Depression: issues and implications" *Psychological Medicine*, 36: 287–297
- GILBERT, P., MCEWAN, K., BELLEW, R., MILLS, A. & GALE, C. (2009) "The dark side of competition" *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82: 123–136

## H

- HARELI, S., & RAFAELI, A. (2008) "Emotion cycles: On the social influence of emotion in organizations" *Research in Organizational Behavior*, 28: 35–59
- HATFIELD, E., RAPSON, R.L. & LE, Y.C.L. (2009) "Emotional Contagion and Empathy" In: DECETY, J. & ICKES, W.J. (Eds) *The social neuroscience of empathy*. (19–30) Boston, MA: MIT Press.
- HOFSTADTER, D. (2007) *I Am a Strange Loop*. New York, USA: Basic Books.
- HUNDEIDE, K. (2003/2004) *Børns livsverden og sociokulturelle rammer*. København: Akademisk Forlag

## J

- JUNG, C.G. (1921/1971) *Psychological Types*. London: Routledge & Kegan Paul, Ltd (Collected Works of C.G. Jung, Vol. 6).
- JUNG, C.G. (1945/1977) *Two Essays on Analytical Psychology*. London: Routledge & Kegan Paul, Ltd (Collected Works of C.G. Jung, Vol. 7).
- JUNG, C.G. (1951/1978) *Aion*. London: Routledge & Kegan Paul, Ltd (Collected Works of C.G. Jung, Vol. 9, Part II).

## L

- LARSEN, S.F. (1989) "Communication of Information as Contextualized Activity" In: FINNERMANN, N.O. (Ed) *Theories and Technologies of the Knowledge Society* (11–32). Århus: Center for Cultural Research.
- LARSEN, S.F. (1992) "Personal context in autobiographical and narrative memories" In: CONWAY, RUBIN, SPINLER & WAGENAAR (Eds) *Theoretical perspectives on autobiographical memories*. (53–71) Dordrecht: Kluwer
- LUNDMANN JENSEN, L. (2006) *Hvem er Jeg?*. København: Frydenlund

## M

- McADAMS, D.P. (1993) *The Stories We Live By*. New York: The Guilford Press
- McADAMS, D.P. (1996) "Personality, Modernity, and the Storied Self: A Contemporary Framework for Studying Persons" *Psychological Inquiry*, 7 (4): 295–321
- McADAMS, D.P. (1999) "Personal Narratives and the Life Story" In: PERVIN, L.A. & JOHN, O.P. (Eds) *Handbook of Personality*. New York: The Guilford Press
- McADAMS, D.P., DIAMOND, A., DE ST. AUBIN, E. & MANSFIELD, E. (1997) "Stories of Commitment: The Psychosocial Construction of Generative Lives" *Journal of Personality and Social Psychology*, 7 (3): 678–694

- McEWEN, B.S. (2004) "Protection and damage from acute and chronic stress: Allostasis and allostatic overload and relevance to the pathophysiology of psychiatric disorders" *Annals from New York Academy of Science*, 1032: 1–7
- McEWEN, B.S. (2005) "Stressed or stressed out: What is the difference?" *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 30 (5): 315–318

## N

- NESSE, R. & WILLIAMS, G. (1997) "Are Mental Disorders Diseases?" In: BARON-COHEN, S. (Ed), *The Maladapted Mind*. East Sussex: Psychology Press

## O

- OLIVER, M.B. & BARTSCH, A. (2010) "Appreciation as Audience Response: Exploring Entertainment Gratifications Beyond Hedonism" *Human Communication Research*, 36: 53–81

## P

- PRICE, J., SLOMAN, L., GARDNER JR, R., GILBERT, P. & ROHDE, P. (1997) "The Social Competition Hypothesis of Depression" In: Baron-Cohen, S. (Ed), *The Maladapted Mind*. East Sussex: Psychology Press

## S

- SEDIKIDES, C. & BREWER, M.B. (2001) "Individual Self, Relational Self, and Collective Self: Partners, opponents, or strangers?" In: SEDIKIDES, C. & BREWER, M.B. (Eds) *Individual Self, Relational Self, Collective Self* (1–4) UK: Psychology Press
- SUNDHEDSSTYRELSEN (2010) *Mental Sundhed blandt Voksne Danskere*. [http://www.sst.dk/publ/Publ2010/CFF/Mental\\_sundhed/Mental\\_sundhed\\_blandt\\_voksne\\_danskere.pdf](http://www.sst.dk/publ/Publ2010/CFF/Mental_sundhed/Mental_sundhed_blandt_voksne_danskere.pdf) (tilgaaet d. 19. november 2010)

## V

- VOGLER, C. (1998/2007) *The Writer's Journey*. Studio City: Michael Wiese Productions

## W

- WHITE, M. (2006) *Narrativ Praksis*. København: Hans Reitzels Forlag

KOPPI

---

## Pensumlitteratur

- BALDURSSON, E.B. (unpub) "Depression og det moderne arbejde" Aalborg: Aalborg Universitet (23 sider)
- BATESON, G. (1972/2000) *Steps to an Ecology of Mind*. Chicago, Illinois: University of Chicago Press. ss. 61–513 (452 sider)
- BATESON, G. (1979/2002) *Mind and Nature*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press, Inc. (210 sider)
- BATESON, G. (1991) *A Sacred Unity*. New York: HarperCollins Publishers. ss. 1–34, 127–313 (220 sider)
- BATESON, G. & BATESON, M.C. (1987/2005) *Angels Fear*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press, Inc. (205 sider)
- BATESON, M.C. (2005) "The Double Bind: Pathology and Creativity" *Cybernetics & Human Knowing*, 12 (1-2): 11–21 (10 sider)
- BEINHOCKER, E.D. (2006/2007) *The Origin of Wealth*. London: Random House Business Books ss. 3–239 (236 sider)
- BEM, D.J. (1967) "Self-Perception: An alternative interpretation of cognitive dissonance phenomena" *Psychological Review*, 74 (3): 183–200 (17 sider)
- BERNTSEN, D. & RUBIN, D.C. (2004) "Cultural life scripts structure recall from autobiographical memory" *Memory & Cognition*, 32 (3): 427–442 (15 sider)
- BRINKMANN, S. (2005a) "Human Kinds and the Looping Effects in Psychology" *Theory & Psychology*, 15 (6): 767–791 (24 sider)
- BRINKMANN, S. (2005b) "Selvrealiseringens Etik" In: Brinkmann & Eriksen (Eds), *Selvrealisering*. Århus: Forlaget Klim. ss. 41–64 (23 sider)
- BRUNER, J. (2003) "Self-making Narratives" In: FIVUSH, R. & HADEN, C. A. (Eds) *Autobiographical Memory and the Construction of a*

- Narrative Self: Development and Cultural Perspectives*. (209–224). New Jersey, USA: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. (15 sider)
- DAWKINS, R. (1982/1999) *The Extended Phenotype*. Oxford: Oxford University Press (264 sider)
  - DENNETT, D.C. (1995/1996) *Darwin's Dangerous Idea*. London, England: Penguin Books Ltd. ss. 1–145, 220–228, 251–261, 282–299, 401–451 (230 sider)
  - DENNETT, D.C. (1998) “Postmodernism and Truth” <http://ase.tufts.edu/cogstud/papers/postmod.tru.htm> (tilgæet d. 19. november 2010) (5 sider)
  - ERIKSON, M.G. (2007) “The Meaning of the Future: Toward a More Specific Definition of Possible Selves” *Review of General Psychology*, 11 (4): 348–358 (10 sider)
  - FESTINGER, L. & ARONSON, E. (1960) “Arousal and Reduction of Dissonances in Social Contexts” In: CARTWRIGHT, D. & ZANDER, A. (Eds) *Group Dynamics*. New York, USA: Harper and Row. ss. 125–136 (11 sider)
  - GILBERT, P. (2006) “Evolution and Depression: issues and implications” *Psychological Medicine*, 36: 287–297 (10 sider)
  - GILBERT, P., McEWAN, K., BELLEW, R., MILLS, A. & GALE, C. (2009) “The dark side of competition” *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82: 123–136 (13 sider)
  - HARELI, S., & RAFAELI, A. (2008) “Emotion cycles: On the social influence of emotion in organizations” *Research in Organizational Behavior*, 28: 35–59 (24 sider)
  - HATFIELD, E., RAPSON, R.L. & LE, Y.C.L. (2009) “Emotional Contagion and Empathy” In: DECETY, J. & ICKES, W.J. (Eds) *The social neuroscience of empathy*. (19–30) Boston, MA: MIT Press. (11 sider)
  - LARSEN, S.F. (1989) “Communication of Information as Contextualized Activity” In: FINNERMANN, N.O. (Ed) *Theories and Technologies of the Knowledge Society* (11–32). Århus: Center for Cultural Research. (21 sider)
  - LUNDMANN JENSEN, L. (2006) *Hvem er Jeg?*. København: Frydenlund. ss. 111–169 (58 sider)
  - McADAMS, D.P. (1993) *The Stories We Live By*. New York: The Guilford Press. (299 sider)
  - McADAMS, D.P. (1996) “Personality, Modernity, and the Storied Self: A Contemporary Framework for Studying Persons” *Psychological Inquiry*, 7 (4): 295–321 (26 sider)
  - McADAMS, D.P. (1999) “Personal Narratives and the Life Story” In:



- PERVIN, L.A. & JOHN, O.P. (Eds) *Handbook of Personality*. New York: The Guilford Press. ss. 478–500 (22 sider)
- McADAMS, D.P.; DIAMOND, A.; DE ST. AUBIN, E. & MANSFIELD, E. (1997) “Stories of Commitment: The Psychosocial Construction of Generative Lives” *Journal of Personality and Social Psychology*, 7 (3): 678–694 (16 sider)
  - McEWEN, B.S. (2004) “Protection and damage from acute and chronic stress: Allostasis and allostatic overload and relevance to the pathophysiology of psychiatric disorders” *Annals from New York Academy of Science*, 1032: 1–7 (7 sider)
  - McEWEN, B.S. (2005) “Stressed or stressed out: What is the difference?” *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 30 (5): 315–318 (4 sider)
  - NESSE, R. & WILLIAMS, G. (1997) “Are Mental Disorders Diseases?” In: BARON-COHEN, S. (Ed), *The Maladapted Mind*. East Sussex: Psychology Press. ss. 1–20 (20 sider)
  - OLIVER, M.B. & BARTSCH, A. (2010) “Appreciation as Audience Response: Exploring Entertainment Gratifications Beyond Hedonism” *Human Communication Research*, 36: 53–81 (28 sider)
  - PRICE, J., SLOMAN, L., GARDNER JR, R., GILBERT, P. & ROHDE, P. (1997) “The Social Competition Hypothesis of Depression” In: Baron-Cohen, S. (Ed), *The Maladapted Mind*. East Sussex: Psychology Press (12 sider)
  - SEDIKIDES, C. & BREWER, M.B. (2001) “Individual Self, Relational Self, and Collective Self: Partners, opponents, or strangers?” In: SEDIKIDES, C. & BREWER, M.B. (Eds) *Individual Self, Relational Self, Collective Self* (1–4) UK: Psychology Press (4 sider)

**I alt: 2545 sider**

Копи

---

# Abstract

## ‘Cybernetics of Individuality’

### Resumé

The central thought that underlies this thesis is that every body is a nodal point in recursive circuits of communication that are regulated through feedback mechanisms, and are either homeostatic or allostatic. ‘Mind’ is immanent in these circuits and they extend far beyond ‘the skin line’ and the borders of each single body. This was the vision of British anthropologist Gregory Bateson, and in this thesis I draw upon his thinking in the interconnected fields of cybernetics, communication, epistemology and biology to explore the importance of ‘myth’ in today’s demythologized world.

Bateson’s work provides the elements of a consistent set of descriptive propositions about the relationship between Man and his environment. According to this view, all we can ever know are ‘images’ or *gestalten* created in the modality of a given sense organ. They are constructed in a systemic (non-random) way by epistemological rules that are totally outside our awareness: We may become conscious of the existence of these rules, but we cannot become conscious of the process of their working.

*Process* aggregates to *structures* that are themselves part of processes at a higher logical level. We *are* such aggregates of process and relationship, and this insight has many curious and important implications for how we may understand our fundamental connectedness, as well as the paradoxes generated by the contemporary Occidental view of Man as an individual; a completely disconnected unit with ‘free will’, total ‘self-control’ and limitless possibilities.

This I have named ‘The Myth of the Individual’. We *are* our epistemology, and thus our way of viewing ourselves and each other will also influence what we may become. The Individual is a very real idea, and it has some very real consequences for those who view themselves accordingly. One of these consequences, I argue, is that those processes of relationship, which are commonly denoted by the word ‘Identity’, become akin to acclimation and addiction. Meanwhile, the Shadow of ‘existential nothingness’ looms ever larger over the individual as a form of abstinence from that very same addiction.

At last, I consider these ideas in relation to the notion of ‘non-pathological, psychological dysfunctions’—like depression—which are simply too common today to warrant a classification as pathologies. However, I argue that they are only ‘dysfunctional’ when regarded from the viewpoint of individuality. Dysfunction and pathology are also features of certain perspectives only, and like ‘pain’ is not a symptom but a message of feedback from one part of a system to another, so too is ‘psychological pain’ not a dysfunction, but a system’s attempt to correct a dysfunction.